

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Weekblad voor het Christelijk Onderwijs.

Commissie van Redactie:

A. Jonkman, K. Brants en J. Lens.

Vaste medewerk(st)ers: Dr. H. BAVINCK, A. BOOT, W. N. BROEKHUYSEN, P. BROUWER, J. C. VAN DER DOES, H. VAN EYK, J. P. HEBLY, R. HUIZENGA, H. W. KAMMEIJER, Bloemfontein, Mej. E. M. F. KLEIJN, J. J. LEIJS, Paramaribo, J. C. LIOTVOET, H. V. D. LINDEN, G. MAKES V. D. DEIJL, J. W. MARMELSTEIN, H. MILO, E. V. NIEKERKEN, W. SCHMIDT, Djokjakarta, Sj. J. STEENSMAN, J. STRIKWERDA, R. VAN WAGENINGEN, A. WAPENAAR, H. J. VAN WIJLEN.

Adres der Redactie: DE UITGEVERS te Goes.

Voor Ingez. Stukken: A. JONKMAN, Nassaukade 123 Amsterdam.

Voor vragen, de Wet betreffende: DE REDACTIE.

VERSCHIJNT ELKEN DONDERDAG.

Drukkers-uitgevers

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

Interc. Tel. no. 58.

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.95 bij vooruitbet.

Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.

Advertentieprijs: 35 cents per gewone regel.

Bij abonnement volgens tarief.

Aangeboden of gevraagde boeken: 20 cts. per titel.

INHOUD: 1. Lichtstralen uit het Woord. — 2. Dr. Kuiper en de Vrije Chr. School. — 3. Een enkel woord nog over Dr. Kuiper. — 4. De Klokkenberg. — 5. Taalzuivering en purisme. — 6. Vragenbus. — 7. Berichten. — 8. Correspondentie. — Enz.

LICHTSTRALEN UIT HET WOORD

In de scheure voor Gods aangezicht.

II.

Psalm 106: 23.

Is er gevaarlijker plaats denkbaar dan „te staan in de scheure, voor Gods aangezicht“!

In de scheure gemaakt door bondbreuk! Tegenover God, die vertoemd is en wiens heilige toorn rechtvaardig is! En dat met achter zich een volk, dat schuldig is! Schuldig tegenover God, die hen uit Egypte verlost heeft en van Farao bevrijd door gerichte te houden over Farao! Tegenover den Heere, die Abraham tot Zijn bondgenoot maakte en hem aannam als Zijn vriend! Die het eeuwenoude verbond gehandhaafd had, getuige hun uitvoering uit den ijzeroven! Die de zee gekleefd had door het geblaas van zijn neus, de zee, die eerst Israël redding bracht en toen voor Farao en zijn heermacht werd tot een graf! Wat zou Mozes, gezien Israëls brutale zonde, kunnen aanvoeren tot rechtvaardiging van zijn optreden tegenover de grimmigheid van Israëls God en Rechter. Tot rechtvaardiging om te gaan staan in de scheure voor Gods aangezicht alsof Hij den Rechtvaardige wilde tegenhouden in de uitvoering van de handhaving Zijner gerechtigheid en voldoening te vragen voor Zijne geschondene eer! Is er gevaarlijker plaats denkbaar dan te staan in de scheure voor Gods aangezicht en dat nu, als Israël op de daad betrapt wordt van bondbreuk en afval van God! Ja, dit is heldenmoed! De heldenmoed des geloofs en de heldenmoed der liefde!

Hier is een rechtsgebed. De vierschaar is gespannen. De overtreding is openbaar en bewezen. De Rechter is ter vierschaar getreden. Het vonnis is geveld. De uitspraak is bekend gemaakt. De Almachtige maakt Zich op tot uitvoering van de straf. Mozes, de held des geloofs en der liefde, treedt den vertoornen Rechter tegen, plaatst zich in de scheure voor Gods aangezicht en — spreekt! Maar zijn spreken is: aanbidden. Hij aanbad het aangezicht des Heeren zijns Gods. Hij moet opgemerkt hebben, dat Gods toorn niet hemzelve gold. En dan — de Heere heeft gezegd: Uw volk heeft het

verdorven. Mozes haast zich om deze benaming van Israël om te keeren. Hij bidt: „o Heere! waarom zou Uw toorn ontsteken tegen Uw volk. En niet alleen is het Uw volk, o Heere! maar het is ook Uw werk geweest Uw volk met groote kracht uit te voeren uit Egypteland, met groote kracht en — met Uw eigen sterke hand. Heere, denk eens aan de gevolgen voor Uw eer! Wantrom zouden de Egyptenaars spreken, zeggende: In kwaadheid heeft Hij ze uitgevoerd, opdat Hij ze doodde op de bergen, opdat Hij ze vernielde van den aardbodem! Keer af van de hittigheid Uws toorns en laat het U over het kwaad Uws volks berouwen.

De Heere hoort Mozes aan. Dat geeft hem moed verder te gaan. Gedenk aan Abraham, aan Izaak en aan Israël, Uwe knechten, denwelken Gij bij Uzelven gezworen hebt en hebt tot hen gesproken: Ik zal ulieder zaad vermenigvuldigen als de sterren des hemels en dit geheele land, waarvan ik gesproken heb, zal Ik ulieder zaad geven, dat zij het erfelijk bezitten in eeuwigheid!

Mozes stond in de scheure voor Gods aangezicht en — de hittigheid van Gods toorn verteerde hem niet. Dit was omdat Gods welbehagen in Israël rustte. Ps. 106:6. Uit dit welbehagen Gods, in Israël, vloede voort de roeping van Abraham en Zijn verbond met Abraham en Zijn zegen aan Abraham. Het voornemen Gods was: uit Abraham een volk te formeeren, dat Zijn lof zou vertellen — aan het wereldronde. Duidelijk wordt dit omschreven in Ps. 44:4. De formeering van Israël als volk Gods was eene daad van Gods welbehagen. En wat lezen we nu in Ps. 106:23? Dat Mozes in zijn optreden ten gunste van Israël, toen hij in de scheure stond voor Gods aangezicht — daar stond als — Gods uitverkorene! In hoeverre Mozes vrijmoedigheid en kracht putte uit zijn ambtelijke betrekking als den uitverkorene om Israël uit Egypte te leiden, — uit zijnen intiemsten omgang met God, uit zijn wetenschap van Abrahams roeping en van Gods onverbreekbaar verbond met Abraham, uit de onveranderlijkheid van Gods raad, zie, dit blijft ons verborgen; maar de uitkomst van Mozes optreden in de scheure, toont ons, dat zijn optreden den Heere behaagde en geeft ons recht te gelooven, dat de verborgen kracht des Heiligen Geestes Mozes aangegord heeft om voor Gods aangezicht te staan in de scheure, tusschen de beleedigde Majesteit en het schuldige volk. Mozes is niet in eigen kracht als Middelaar opgetreden, maar was in zijn optreden de uitverkorene des Heeren, om dit gevaarlijke werk met den heldenmoed des geloofs en door de liefde Gods

gedrongen op zich te nemen — geheel vrijwillig. En deze heldenmoed en deze heldendaad is niet weinig beloond, eerst door het resultaat — Israëls behoudenis; maar later ook door de eereplaats, die God hem, den Middelaar des O. T., gaf op den berg der verheerlijking naast Jezus, den waren Middelaar Gods en der menschen.

Hier werd Mozes type van Christus, die ook in de scheure gestaan heeft niet alleen door Zijn Geest in Mozes, maar eerder n.l. toen Adam viel en in zijn val het verbond verbrak en zoo een scheur maakte, die geheel zijn geslacht afscheurde van de gemeenschap Gods en door zijn val Gods welbehagen in zijn schepping onmogelijk maakte en afbrak. Toen stond Christus als Borg in de scheure voor Gods aangezicht, met dit gunstige gevolg, dat nu het eeuwige welbehagen des Heeren in de menschen gelukkiglijk kan voortgaan. (Jes. 53:10b). En dit staan in de scheure voor Zijn volk kreeg volle werkelijkheid bij Zijne menschwording en geboorte uit de maagd Maria in Bethlehems stal.

G.

B1.

Dr. Kuyper en de Vrije Christelijke School.

„Naar 's Heeren schoon bestel zijn er twee machten, die onzen gang en onzen loop regelen moeten” schreef Dr. Kuyper in 1886 in de „Praktijk der Godzaligheid”: „de ééne de macht der historie, en de andere de macht der leidende organen”.

De Schrijver past dit toe op de Kerk van Christus, maar het geldt evenzeer van héél een volk en van ieder onzer persoonlijk.

Wat we zijn, wat we worden, dat is resultaat van het verleden en van den invloed van het heden. Groen van Prinsterer heeft het ons niet te vergeefs in zijn „er is geschied” geleerd, wat de historie in het leven van een volk vermag. En wat de leidende organen in huisgezin en maatschappij, in kerk en staat, wat de dragers van het gezag vermogen ter vorming van een natie, is onwedersprekelijk véél, ontzaglijk veel.

Het mag zeker verwondering wekken, dat de Schrijver van de „Bijbelstudien” niet wees op nog een derde factor, die van onberekenbare betekenis is. Dat is de macht der persoonlijkheid. Wat één man vermag in engeren en in groteren kring, wat machtigen invloed één man van overtuiging en karakter, één man van geniaal talent, kan oefenen op héél een volk, dat is gebleken in het leven van Dr. Kuyper zelf.

In Dr. Kuyper is de derde factor vleesch en bloed geworden.

* * *

Op velerlei gebied is Dr. Kuyper groot geweest. Zijn universeele geest bewoog zich met talent op allerlei terrein. Zijn ideële belangstelling ging uit naar alle zijden, naar Kerk en Staat en Maatschappij. Zijn einddoel was alomvattend, omvattend het gansche, volle, rijke menschenleven van héél ons volk.

Het Calvinisme bood hem daarvoor den vorm en het wezen.

En zoo werd hij niet alleen man van wetenschap en geleerdheid, niet alleen Staatsman en Evangeliebelijder, literator en journalist — hij werd bovenal Paedagoog.

Dr. Kuyper heeft ons volk opgevoed. In breede kringen is de stempel van zijn machtigen geest op de overtuiging en 't karakter van duizenden bij duizenden gezet. En daarom eeren we zijn nagedachtenis met gevoelsvolle piëteit.

* * *

In den Schoolstrijd wierp hij zich het eerst en het meest.

Toen hij — 1 Januari 1871 — in „De Heraut” zijn politiek program ontwikkelde, stelde hij vóór alles „verandering der Schoolwet” op den voorgrond.

In het groote „Program met Bijlagen” van 1879 beslaat het hoofdstuk „Van de Scholen” een ruimte van 270 bladzijden, meer dan het vijfde deel van héél het werk, waarin al de artikelen van 't Program van Beginselen uiteen worden gezet.

Zelfs nog in de „Gemeene Gratie”, omvatten de afzonderlijke hoofdstukken over Wetenschap, Kunst en Maatschappij te zamen niet meer ruimte dan die over Huisgezin en School, waarin Onderwijs en Opvoeding zoo breed een plaats innemen.

Onderwijs en opvoeding hadden de eereplaats in zijn onafzienbaar groot gezichtsveld.

Aan onderwijs en opvoeding, aan huisgezin en school zijn niet alleen tal bij tal van artikelen, redevoeringen en studiën gewijd, geen Meditatie-bundel van „Honig uit de Rotssteen” af tot „Nabij God te zijn” toe, of er komen overdenkingen in voor over het kind, over de moeder, den vader, den onderwijzer, den paedagoog. En met één tekstuitlegging zette hij het hart van menigen opvoeder ééns en voor al op de rechte plaats.

Dr. Kuyper is onze paedagoog.

* * *

Behalve zijn diep religieus gevoel en zijn oprechte Godsvrucht, zijn het, vooral twee beginselen, die dit in hem hebben uitgewerkt.

Allereerst zijn innige, teedere, onvergelykelijke liefde voor het gedoopte kind, het kind des Verbonds. In tal van werken komt die liefde uit en spreekt de vurige begeerte en het ernstig bedoelen dat kind des Verbonds zijn heiligen Doop te doen verstaan.

Was het wonder, dat zijn eerste, krachtige aanval zich richtte tegen de neutraliteit der openbare school? Die neutraliteit werd meedoogenloos bestreden. De Schoolwet van 1857 werd gedaagd „voor de vierschaar van Europa”. Baden, Zwitserland, België, Rusland, Wurtemberg, Saksen, Hamburg, Oostenrijk, Frankrijk, Pruisen, Engeland, zelfs Amerika, De Kaap en Engelsch-Indië werden opgeroepen om te getuigen, „dat nergens een volksschool gevonden werd, zóó van allen positieven godsdienst ontdaan als in ons vaderland”.

„Het feit — zoo eindigt de artikelenreeks — is niet te weerspreken:

Dusver is het Nederland, dat onder alle volken ter wereld, den godsdienst het zorgvuldigst uit zijn volksschool weerde”.

Dat ergerde hem diep in zijn ziel. Vandaar zijn onverbiddelijke critiek op „de excentriciteit van het van oudsher om zijn godsdienstzin geëerde en van God gezegende Nederland”. Zijn onafgebroken strijd voor de Christelijke school.

* * *

Het tweede beginsel, dat hem bezielde tot een volharden tot den einde toe, was zijn onwrikbaar geloof in de zege van het recht, allereerst het onderrecht, maar dat recht voor allen, „welke ook hun politieke of paedagogische zienswijze zij”.

Vandaar zijn strijd voor de Vrije School voor héél de natie, een strijd, die niet kon of mocht ophouden, aler de victorie was behaald.

„We werken op tijd”, zoo liet hij zich in 1871 hooren. „Niet om den schijn-triumf van het oogenblik, maar om de eindelijke zegepraal van ons beginsel is het te doen. Het is ons niet de vraag, welken invloed we nu reeds, maar welke macht we over een halve eeuw kunnen uitoefenen; niet, hoe weinig mannen we nu hebben, maar hoe velen er uit het jonger geslacht als mannen van ons beginsel zullen opstaan”.

„We weten geduld te hebben”.

„We weten, dat de vrucht niet kan geplukt worden, eer de ure van den oogst gekomen is”.

„Daarom vragen we dan ook hen alleen om steun

en hulp, die, met ons op eenzelfde levenswortel bloeiend, elke overwinning schandelijk achten, die ten koste van het beginsel moet gekocht worden, en toch zoo aan ons beginsel gelooven, dat ook voor dat beginsel ééns de ure der overwinning komt".

Deze liefde en dit geloof waren het geheim van zijn alomvattenden, energieke arbeid voor de kerstening van ons volk; het geheim van zijn onverdroten, onbezweken ijver in de worsteling voor de School met den Bijbel; het geheim van zijn ongekeerde, onkreukbare trouw voor de Vrije, Christelijke School.

Het geheim van zijn bezieling, die tot bezieling leidde bij de opvoeding — door het onderwijs — tot kinderen Gods, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust; een opvoeding, indien mogelijk, héél ons volk omvattend.

* * *

Die arbeid is niet vruchteloos geweest.

Dr. Kuypers leefde en werkte niet tevergeefs.

De Grondwet biedt gelijkstelling van Openbaar en Bijzonder Onderwijs, terwijl de paedagogische vrijheid is verzekerd. De organieke wet van Minister De Visser zette de kroon op het werk.

De rollen zijn omgekeerd.

Niet onze wet behoeft meer te worden gedaagd „voor de vierschaar van Europa". De wetten van Europa kunnen de vergelijking met de onze ten deze niet doorstaan.

Er is recht voor allen met behoud van den vrijen loop voor het Evangelie.

Wij, Christelijke onderwijzers, hebben niet nagelaten onze hulde te brengen aan de mannen, door God de laatste jaren geroepen, om den strijd te voltooien.

Maar bij het graf van Dr. Kuypers, willen wij niet vergeten, wat de Heere onze God, de Schepper der geesten van alle vleesch, ons, zoo tal van jaren in hem schonk.

Hem, onzen God en Vader in de hemelen, Die voor ons is de bron des levens, de fontein van alle goed, danken we — nu, bij dezen — voor wat we in Dr. Kuypers mochten genieten, persoonlijk en voor heel ons volk, in gezin en maatschappij, in kerk en staat, in religie en wetenschap.

Wij, Christelijke Onderwijzers, willen zijn woord, het laatst tot ons gesproken — te Amsterdam in 1904, het Gouden Jubileum onzer Vereeniging — als zijn testament bewaren:

„Gij hebt met het schoolkind in de armen de wacht bij het Kruis betrokken;

laat dat kind nooit los en

laat dat Kruis nooit los.

En die God, Die de God is van ons aller Doop, Die zal het u doen gelukken".

„Laat dat kind nooit los", want om het waarachtig geluk van het kind is het te doen. Geen materialisme — de toekomstige, misschien reeds huidige vijand van het Christelijk Onderwijs — mag ons dat goddelijk idealisme ontrooven.

„Laat dat Kruis nooit los", want aan de eere van dat Kruis moeten onderwijs en opvoeding, moeten wetenschap en techniek, moeten theorie en practijk worden dienstbaar gemaakt.

Dan zal God van den hemel het ons doen gelukken.

Het Soli Deo Gloria blijve de bezielende leus van allen, die arbeiden in de school met den Bijbel, leuze niet als phrase, maar metterdaad en in der waarheid.

Daarmee wordt de nagedachtenis van Dr. Kuypers het méést geëerd.

A. J.

Een enkel woord nog over Dr. Kuypers.

Bij het vernemen van Dr. Kuypers' sterven, heb ik mij twee groote voorrechten nog eens helder ingedacht: allereerst, dat God dezen man van den zwaren arbeid heeft

doen sterven, naar het aartsvaderlijke wijze, oud en der dagen zat. En dan, dat God hem gegeven heeft een benijdbaar sterfbed, zonder groote benauwdheden en pijnen, omringd door zijn kinderen en enkelen zijner trouwste oudste vrienden en met een goed woord van blij vertrouwen op de lippen. 'k Kan wel zeggen, dat het mij en zeker duizenden met mij maandenlang heeft gedrukt, de gedachte, dat het leven van dezen helderen, rijken geest zou ondergaan in donkere armoede. Maar nu, dat heeft de Heere hem en ons allen bespaard. En daarvoor zijn wij dankbaar. En overwegen doet in ons hart bij het hooren van dat Godverheerlijkend sterven het einde van Job's woord: de Naam des Heeren zij geloofd.

'k Was vast van plan, al lang te voren, hem mede te gaan begraven. 'k Had niets meer gewild, dan aan den Loozduinschen weg te kunnen staan, in het gelid met de duizenden mijner vrienden en geestverwanten en dan het overschot van onzen vereerden doode te laten voorbijtrekken, mijn hoed even af te nemen en dan naar huis te gaan. Meer niet.

Denken zou ik dan nog eens aan wat ik hem had te danken. 'k Wil maar een paar dingen noemen. 'k Zat aan den Kinderdijk, rondom in de mystieke menschen. En zelf nog jong en ongeleerd en onervaren. Velen van hen moesten niets hebben van ons schoolje en spotten wat met den doop. Stond er niet geschreven: wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn? Welnu? En de uitlegging van mijn vrienden paste maar ten deele op mijn denken en kon allerminst dienen tot verweer. 'k Herinner me nog levendig, hoe ik toen Kuypers' E. Voto verslond en zijn verklaring over de Sacramenten. Nu had ik grond onder mijn voeten, voor mijzelf en ook om anderen te staan.

Later het leerstuk der Gemeene Gratie. 'k Weet nog den gang van het inleidend betoog. Dan volgde de groote uitleg. 't Was, als stiet een reuzenhand de vensters open en deed ze de vrije lucht toestroomen om de mufte hoeken te doorwaaien. 'k Zat er altijd mee: ik kende in de wereld van die beste, edele, trouwe menschen. Waren die nu geneigd tot alle kwaad, zooals de Catechismus me zei, zij, die goeierds? Als ik hen zette naast zoo menigen broeder en zuster, nou!! Ik wist er geen raad mee, bleef er mee loopen onbevredigd. Tot Kuypers helder en breed ons bood de oude leer der Algemeene genade Gods. Dat was een verlossing uit onvree, waarvoor ik God dankbaar was. En Kuypers.

Dat zijn maar een paar momenten uit zeer vele. Hoe keken en zaten ze ons altijd op den kop, de hooge liberale heeren van voor 40 jaren. Maar Kuypers keerde de rollen om. Hoe genoten we van zijn geestelijke duels met De Beaufort, met Bossevain en in de Kamer. Van zijn spelend verweer, van zijn fellen aanval. Hoe leefde hij met zijn hooggeachte tegenpartij vaak als de kat met de muis. En dan stonden wij te kijken en te meesmuilen, wij, die altijd in 't land zelf muizen-gespuis waren geweest, goed om gejaagd en geknauwd te worden. En hoog richtten we ons op, als wij aanschouwden, dat nieuwe spel van overwinnen, wij, die altijd geslagenen.

Toen hebben wij weer lachen geleerd.

Voor het Haagsch station wat wachtend en kijkend ried een goet vriend mij, toch maar naar de kerk afgesproken te gaan. 't Geen ik deed. Ik was wat laat. Kwam terecht heeltemaal achter op de galerij. Waar ik van het altijd welsprekend woord van onzen grijzen Ds. van der Linden nauwelijks de helft kon hooren.

Het geheele benedenruim was vol.

Daar zaten ze dan de „kleyne luiden" van Prins Willem, zijn „kleyne luiden".

'n Pezig ras!

Welgedane menschen, geen enkele zag ik er. Mooie volle baarden, fraaie knevels, een heel enkele. Meest

van die gewone huis-, tuin- en keukensnorretjes. De meeste gezichten verveerd, verkleurd, verschaald ook soms, door taaien arbeid. Maar de oogen strak en vast gericht naar een punt, als van mannen en vrouwen geoefend in 't luisteren naar preek of rede. Meer ernstig, dan droevig. En met iets van verteedering in de trekken, die anders niet gewoon waren veel spel te laten aan emoties. In den regel — om met Postmaus te spreken: — te bijster nuchter, dezen dag in eigen vorm van stille ontroering.

Daar zaten ze in lange rijen, zooals ze weleens gezeten hadden op de Deputatenvergadering, als ze hun troost, hun leus en hun bezieling kwamen halen van den man, dien zij nu samen kwamen begraven. Eenzelfde willen had hen opgedreven uit alle hoeken des lands. D'r waren er uit alle provincies: die daar was een Groninger, ginds stond een klompje Friezen; daar de dokter uit een der Overijselsche Vechstadjes — hé, vier uur sporen heen, en vier terug — uit alle steden en dorpen van Holland, van Den Helder tot Flakkee waren ze aangetreden: duizenden te zamen.

Vier aan vier trokken we op: netjes, ordelijk. Niet bepaald in hooge harmonische stemming zoo op 't uiterlijk; velen rookten ongestoord voort aan hun eindje; zelfs onder de toespraken zag ik rooken. Waarom niet? Holland is nu eenmaal een land van klompen.

Maar dien heelen middag heb ik geen wanklank gehoord. In weerwil der duizenden. Uitwendige etiquette moge dan ontbroken hebben, de etiquette des harten was er.

Op 't kerkhof kregen wij een goede plaats. Ik voor mij beter, dan ik had verlangd en verwacht.

Na een uur stil wachten was de stoet in eens voor ons. De baar, gedragen door het jonge studentenvolk, was reeds neergezet, het kleed werd afgenomen, 'k zag de kist, die het stoffelijk overschot bevatte van hem, die, meer dan 50 jaar steeds wakkere, steeds wakende wachter, eindelijk was slapen gegaan.

Hij, die beweeglijke, de roerige, die — om Beets na te praten — niets dan leven in zich vond, die altijd alle spieren had gestrekt om de voorste te zijn in de groote loopbaan der eere, hij lag daar onbeweeglijk, aan het eind van zijn langen aardschen arbeid. Maar „zijn ziel was bij God“.

Wonderlijk, wij hebben in Dr. Kuyper nooit den grijsaard geëerd, zijn tegenstanders vooral hebben hem nooit als den oude geëerbiedigd; hij was ook nooit oud, zijn offensieve geest tartte de jaren, zelfs de tachtig. Maar nu was hij in eens oud en... heen-gegaan. Ho 't leek, of al die eerbied uit allerlei richting, van allen kant, nu in eens loskwam. En nu voelden wij hem ook pas goed als oud man van meer dan 80 jaar, nu hij in eens daar voor ons stond onder doodskleed.

Wij moesten onze oogen even sluiten, als op 't oogenblik, dat wij een boek dicht doen, dat ons dagen en weken bezighield en nu in eens uit is.

Op den kathedraal stond Mr. Heemskerk. In machtige zinnen, in gedragen en rustigen toon, omdat elk woord zijn zwaren inhoud had en niet één uitdrukking het recht had door klemtoon of rekking de ander terug te dringen, sprak daar de Regeering haar eerbied en dank uit voor den gestorven dienaar der Kroon. Ik heb zelden zulk schoon Hollandsch gehoord; het maakte op mij een indruk van hooge classiciteit. Ik kreeg van Heemskerk weer den indruk, dien wij hadden in 1890, toen wij hem hoorden in Rijsoord en toen zijn eenvoudige, vrome taal ons aller hart innam. Wat was er in die 30 jaar niet gebeurd!

Toen kwam Colijn. Dat was onze nieuwe generaal. Dat zagen wij in zijn gelaat, zijn gestalte, dat hoorden wij, in zijn stem. En onwillekeurig dwaalden onze oogen naar de aarde, waar onze oude generaal lag, die bijna een halve eeuw vooraan had gestaan, het beraad had

geleid, in voorspoed ons dankbaarheid, in tegenspoed geduld en moed had geleerd. De man, die, als allen hadden gesproken, het laatste woord zei, dat besliste. Ach, hij zou ditmaal niet meer spreken. En voor goed.

Grauw lag de lucht over het land en de bladlooze eiken en wilgen gaven het tafereel een treurend, troosteloos uitzicht. 't Was 'n somber en zonneloos landschap. Maar de vurige spreker wees ons op onze toekomstlicht, een plicht, waartoe de doode ons een kwart-eeuw te voren had opgewerkt: trouw te zijn aan het beginsel, of gelijk Dr. Dijk het later nog eens uitdrukte: trouw te staan om den standaard, die aan de vaste hand, die hem had gedragen, was ontvallen.

Nu kwam de wetenschap getuigen van de verdiensten van den doode. Had hij niet een universiteit gesticht? En haar een plaats gewonnen in de wetenschap, in den staat? Voor mij is echter Dr. Kuyper nog meer de wetenschappelijke volkstribunaal, de man, wiens lust het was van zijn wetenschappelijke hoogte af te komen om zijn volk in populaireren vorm te dienen met zijn wetenschap, de man van de Gereformeerde volksuniversiteit, 50 jaar aaneen in zijn „Heraut“ en „Standaard“.

Toen kwam de kerk getuigen van haar dankbaarheid voor den oud-predikant, den oud-hoogleraar, den theoloog, den reformator.

En eindelijk kwam de oud-landvoogd, de heer Idenburg, de trouwe vriend. Hij vertelde nog van Kuyper's laatste woorden en troostte ons. Ook troostte ons die krachtige stem zelf. God had ons toch nog veel doen houden.

Nog altijd stonden de duizenden stil en bewegingloos om het lijk van hun geliefden doode. In hun midden lag hij daar, hij, die altijd gestaan had en zijn snellen, vltggen gang gegaan, die hun was voorgegaan. Straks moesten zij weg zonder hem.

Maar nu klonk hun lied op tot Hem, Die de Eeuwige is en ons nooit zal begeven. Hoe zalig is het volk, dat naar zijn klanken hoort. Zalig, ook bij het graf hunner dooden.

Sterk klonken de beide verzen van Psalm 89 over het nevelig veld. De heer Idenburg sloeg nog even de maat: het was niet noodig; 't was of de eenheid van gevoelen saamdrong tot eenheid van tempo; is er anders nog wel eens wrijving in de stemmen, het zware koraal ging nu voort in rustigen, vasten gang. Zoo ooit, dan nu mocht er geen wanklank worden gehoord en alies en ieder werkte saam om uiting te geven aan eenheid in gevoelen en in willen en in tempo van zang.

Ver drong onder de gedekte lucht het heilige lied voort over de wijde vlakte, tot in Den Haag hoorde men het zingen van de kracht der kracht van dat volk, dat daar stond, die ook de kracht was geweest van hun doode.

Prof. H. H. Kuyper sprak een woord van dank. Allereerst aan de dignitarissen van het Hof, vertegenwoordigers van H. M. de Koningin en der Koningin-Moeder, die samen met hun zwierig kleed een klein plekje goudglans hadden gelegd op al dat streng eenvoudige zwart op het graf van den hoofdman der „kleyne hiden“. En voorts aan Regeering — ook Dr. de Visser was present, tot ons aller vreugd — aan officiële vertegenwoordigers, eindelijk aan de schare.

En toen kwam nog — persoonlijk en uit naam van de familie en toch ook uit ons aller naam — een laatste groet aan den vader en een Tot Wederzien in den dag van des Heeren Wederkomst.

Toen gingen wij allen naar huis, naar Groninger land en Friesland, naar Oost en Zuid, een ieder naar zijn woning. Dankbaar aan God, dat wij een zoeten plicht hadden mogen vervullen en zoo veelszins verrijkt waren geworden bij onze groote verarming.

Straks zal de historie mede van Dr. Kuyper's daden

— zijn daden bennen groot — getuigen. Maar wie zal de man zijn, die dat vertelt? Die de glorieuze historie schrift der laatste eeuw? Van de mannen, die in den loopbaan van hun tijd hebben geloopt, allermeeest ziende niet op den erekrans op eigen lokken, maar op het kruis? Van de wolke der getuigen, wier wandel is geweest in ons midden.

Groen is nu 44 jaren dood; nog is er geen waardiglijk passend handboek van een der onzen over zijn tijd en werk. Moet er nu weer 44 jaar voorbijgaan?

Wij wachten.

En intusschen lezen wij nog eens en herlezen de goede woorden, daar gesproken op Eijk-en-Duinen op dien stillen neveligen middag in het midden der duizenden rondom de baar van Dr. Kuyper. En in gedachten zingen wij zijn geliefden psalm van Gods onbezweken trouw.

H. J. v. Wijlen.

De Klokkenberg.

Daar stonden wij dan Dinsdagmorgen bij twaalfen met de vertegenwoordigers van de groote pers in de bestuurskamer van den Klokkenberg. De Klokkenberg en de groote Pers. Wel zijn de tijden veranderd! De Klokkenberg had altijd in de schaduw geleefd; er werd zoo weinig mogelijk over gesproken en geschreven. In je kweekelingentijd was je van de buitenwereld zoo goed als afgesloten. Ds. Stoop en Jhr. De Pesters hielden niet van publiciteit. Wees maar stil, houd je maar klein, werk maar hard, stel maar geen eischen, wees maar waar — dat was op den Klokkenberg altijd het wachtwoord geweest! En nu de groote pers op den Klokkenberg! Was dat een gevoel van schaamte, dat je te overwinnen hadt nu je op 't punt stond die mannen en vrouwen van de Standaard, de Nederlander, de Nieuwe Courant, het Handelsblad en de Nijmeegsche Courant rond te leiden? Een gevoel van ontrouw aan het verleden? Of was het, dat je, uit het volle leven komend, het huisje zoo klein, de stoffage zoo sober, de ustensiliën zoo ouderwetsch vondt? 't Een en het ander. Met Oosterlee is de Klokkenberg voor het publieke front gekomen. Ik weet wel, dat daar oorspronkelijk allerlei bezwaren tegen rezen; maar het is een zegen, dat het gekeerd is. Om de eminentie van dit kleine groote manneke, om de kracht van z'n woord, om de verhevenheid van zijn denkbeelden, om de scherpe kritiek op al wat niet waar is, om de kinderlijke teederheid voor al wat goed en schoon is, ja, dat ook, maar vooral om het vertrouwen, dat deze ethische man wekte in de ziel van ons volk, ook van ons gereformeerde — kijk er straks de lijst van de leden van het eere-comité maar eens op na — maar bovenal kijk eens naar de lijst van de namen van oud- en jongkweekelingen! Zoo gemengd gezelschap groeit op uit groot vertrouwen. En dat is niet beschaamd geworden in al die jaren. Dat is niet de geringste verdienste van deze ongewone stichting.

En dan het uiterlijke. De Klokkenberg heeft niterlijk altijd iets armelijks gehad. Ik heb de herinnering aan de oude school nog. Dat was eigenlijk een hok; maar wie zag dat van ons jongens in die dagen? Je werd er opgeleid en dat was genoeg; je hadt er de kans gekregen om wat te worden en dat was zooveel.

Toen ik weg ging werd de nieuwe school ingewijd. Dat was in mijn oogen toen een grootsch gebouw, en sedert is het nog uitgebreid. Maar nu ik zooveel anders heb gezien — denk eens aan de nieuwe rijkskweekschool te Haarlem — nu wordt het me toch wec om het hart als ik zie hoe zooveel edels geborgen wordt in zoo schamele schijn. Alles is er te klein, gangen, leerarenkamer, muziekkamer, bibliotheek. Je stoot letterlijk overal met je elbogen tegen aan. Maar ik kwan op wat we vroeger de zaal noemden en daar hadt je nu weer in zijn volle pracht, onbedorven, ongewijzigd, het prachtig uitzicht op de Waal en de Betuwe.

En weer dat radiante naast het nevelige; die kleur in landschap en stoffeering; dat mijnerende verre naast het levendige nabije — hoe heb ik er 4 jaren naar zitten turen. De koepel van de gevangenis in Arnhem en de sleep van Rijnschepen, die het Nijmeegsche vak omzwaaiden naar Duitschland toe, of het stoomgeruisch van de Nijmeegsche of de Mannheimsche booten. Als je daar huist heb je toch het gevoel van een rijkdom om je heen, van een verhevenheid, die je zelf ook opheft boven het vlakke niveau van een alledaagsch landschap.

Zoo, in de 4 meest impressionabele jaren van je jongensleven, elken dag weer opnieuw de schoonheid te hebben ingedronken, dat geeft ook een stempel. Dan komen we „achter den ezel”.

Weer maakt zich en nu in nog sterkere mate dat gevoel van armelijkheid van me meester. Je zoudt dien persmensch ook het uiterlijk mooi willen laten zien. Je zoudt het kale voor hun willen bedekken. Maar dat gaat niet. Dat zijn van die gladiolussen, die alles direct in de gaten hebben.

Alles te klein, de eetzaal, de studeerzaal, de slaapkamers, de soos. O, dat was nog een luxe, meer uit de latere jaren. In mijn tijd was dat het ziekenhuis met de blauwe kamer. Zoo'n enkele maal lag daar een vrouwelijke reconvalescent voor het raam, een teer gezichtje, dat zulke wonderlijke gevoelens in je jongensziel wekte, mengeling van medelijden en eerbied.

En toch heb ik mij hier meestal gelukkig gevoeld. Dat armelijke zag ik niet; ik vond het nog rijk in mijn dagen. Die prachtige kastanjeboomen, dat mooie bloemtuintje achter de huiskamer van de familie Gerretsen, — het sprak al een taal, die ik nu nog hoor aanruischen in mijn oor. Ook de jongens van me, zien dat alles overgoten met zonglans — bijwijlen, want dat blijft en moet altijd blijven — de Klokkenberg leeft door zijn internaat en in dat internaat door zijn intimiteit.

Wat is daar in jongenszielen vaak een zware strijd gestreden!

Hoe zijn daar, in de voorkamer van den directeur, zielesmartten uitgeschreid!

O, ik voel dat ik daar eigenlijk in 't publiek-niet over moet spreken; 't is alles zoo subtiel, zoor voor de stilte alleen!

Zoo'n atmosfeer moet je inademen, zoo'n sfeer moet je aanvoelen, zoo'n mentaliteit moet je op je in laten werken, en dan, overkomt je, in vroeger jaren, het gevoel van veilig te wezen in zoo'n milieu, in later jaren van dankbaarheid voor de bewarende hand, die je heenleidde over bekende en onbekende gevaren.

Zullen de menschen van de pers dat meevoelen? Zullen ze daar kunnen inkomen met één zoo'n bezoek? Ik hoop het; zulke menschen zijn gewoon zich snel in een situatie in te denken, en er is in hen vaak een groot gevoel voor teerheid en fijnheid; zij, die zoo vaak met de hardheid en de ruwheid van het leven in aanraking komen. Ik meen er iets van bemerkt te hebben. En nu ik hun stukken en stukjes lees in de groote bladen, nu zeg ik, ja, iets er van hebben ze ingedemd, maar o, lang niet genoeg; lang niet zooveel als ik zelf voel. 't Doet er niet toe. Dit hebben wij bereikt: de buitenwereld heeft zich met den Klokkenberg bemoeid. Voor de intimiteit zal ze respect gekregen hebben, voor het uiterlijke: een gevoel van schaamte. Heeft ons Christelijk publiek dat schamele zoo lang schamel gelaten?

Nu het werk van de oud-kweekelingen begint om op het 75-jarig feest het aarden vat, waarin deze school gedragen wordt, te restaureeren, nu was deze inleiding noodig.

Komt, oud-leerlingen, let op uw zaak, doet uw plicht. „En God van den Hemel, zal het u doen gelukken”.

G.

B.

Taalzuivering of purisme.

Daar neemt me zoo'n valk uit het achterland waar. Ijk nog te pakken. Ik heb me om zijn „ingezonden” heusch enkele oogenblikken vroolijk gemaakt. Hij tikt me ook zoo leuk op m'n vingers en heeft schoon gelijk. Nu ik de stukjes nog eens weer overlees, krioelen ze van vreemde woorden, zelfs dat laatste stukje Congres-indrukken.

Ik kan die critiek wel zetten. Toen ik 25 jaar jonger was, heb ik ook eens een bevlieging gehad om te taalzuiveren. Ik was „secretaris” van de provinciale in Zuid-Holland en schreef op een goeden keer op de „convocatie” (wat is dat ook weer in het Hollandsch?): K. Brants, schrijver. Je hadt toen Rumpscheidt, De Visser Smits en Post eens moeten zien kijken. Ik wil ook wel trachten mij wat te verbeteren, nu ik weet, dat er onder mijn lezers zijn, die zich aan vreemde woorden ergeren.

Maar, mijn guitig Valkje uit Achterland, is 't nu heusch waar, dat ik voor jelui al niet goed meer verstaanbaar ben? Eerlijk opbiechten, hoor!

Struikel je nu waarlijk over: ph(f)ilosoph(f)isch, radikaal, procent, theologisch, analytisch, ideeën, observeeren? Ik woon hier ook in een achterland en ken heel wat menschen, maar „Van Dee tot Hontenisse, Van Hulst tot aan Cadzand, Van Burgh tot Oudelande” hebben de menschen daar geen last van. Evident, effect, „Credo quia absurdum” (overgenomen), antikeeren en lanceeren, ja die zijn nog al lastig, dat moet ik toegeven. Zulke zal ik nooit meer gebruiken, je moet wat voor een ander over hebben. Hoewel het mij wel iets kost; niet in de taal van het dagelijksch leven, maar in de vaktaal, de hogere vaktaal van een congres staat zoo iets toch wel en kun je je korter en duidelijker uitdrukken met een „vreemd” woord. Toe, kom je bij leven en welzijn over 3 jaar ook op het congres? Ja, loop dan eens even bij me aan. Ik zou je zoo graag eens in je „memmetaal” hooren.

G.

B.

Vragenbus.

Vraag 38. Men deelt mij mee, dat de Raad van State beslist heeft, a. dat aan vakonderwijzeressen bij bijzonder herhalingsonderwijs geen subsidie wordt uitgekeerd. b. Ik ken scholen, waaraan meisjes herhalingsonderwijs gegeven wordt, ook in Nattige Handwerken, en wel door dames, die geen onderwijzeres zijn, maar alléén in bezit van acte N. H. Rijksbijdrage is aan die scholen voor die dames zonder bezwaar toegestaan. Hoe zit dat?

Antwoord vraag 38. a. Dit is juist met deze bijvoeging „zonder akte”, c. q. voor de Nuttige Handwerken. b. Dit klopt volkomen met bovengenoemd.

G.

B.

Vraag 39. a. Is art. 193 tweede lid der Onderwijswet ook van toepassing op Art 90? b. M. a. w. indien er niet 14 uur per week voor vak a—k in het leerplan voorkomt, moet dit dan nog vóór 1 Jan. gewijzigd worden?

Antwoord vraag 39. a. Neen, want art. 193 sub 2 spreekt van het 3de en 4de lid van art. 2 bis der wet van 1878 en daarin wordt alleen gesproken van 7 of 9 leerjaren en de te onderwijzen vakken.

b. Wacht daarvoor het nieuwe Koninklijk Besluit af.

G.

B.

Vraag 40. Het is mij niet recht duidelijk hoe het vereischte getal onderwijzers en in verband hiermee de te verleenen subsidie na 1 Jan. 1921 zal worden berekend. Volgens art. 28,1 moet het hoofd worden bijgestaan door tenminste 4 onderwijzers, indien het

leerlingenaantal 135 bedraagt, terwijl in sub 6 de critieke datums worden genoemd. Nu eindigt echter volgens art. 193,4 de termijn tot het in werking brengen der voorschriften van artikel 28 op 1 Januari 1926. Van 1920 tot 1926 blijft de oude wet van kracht en zal men dus, om voor de 5 onderwijzers (hoofd inbegrepen) de volledige subsidie te verkrijgen (zie art. 201 onder 3a) een minimum leerlingenaantal van 146 moeten kunnen boeken. In deze zienswijze juist? Door verhuizing en sterfgeval is het aantal leerlingen onze school juist beneden 145 gedaald. Wanneer dat nu op 15 Jan. a.s. nog zoo is, wat staat het Bestuur dan te doen? Kan het den laatst benoemden onderwijzer ontslaan of wordt deze op wachtgeld geplaatst? En indien aan de openbare school een soortgelijk geval zich voordoet en de gemeente bekostigt den overtolligen onderwijzer, heeft dan het Schoolbestuur recht op gelijke vergoeding uit de gemeentekas?

Antwoord vraag 40. Tot 1926 mag de inrichting der school blijven gelijk onder de oude wet (art. 193,1). Dit slaat ook op 't aantal onderwijzers (art. 193,4). Dit bedroeg met inbegrip van 't hoofd voor een school met 91 tot en met 145 leerlingen 3 onderwijzers plus 1 boventallige. Voor 1921 wordt dit aantal berekend naar de leerlingen, die op 15 Jan. 1921 ingeschreven staan (art. 193,5). Maar reeds in 1921 mag de school overeenkomstig de nieuwe wet ingericht worden. Wanneer het leerlingental op 15 Jan. 1921 nog 136 of meer bedraagt, mogen 5 leerkrachten (hoofd inbegrepen) voor Rijksvergoeding in aanmerking komen.

Wat de gemeente doet voor de openbare school, moet ze natuurlijk ook doen voor de bijzondere school.

G.

B.

Vraag 41. a. Bestaat er een examen ter verkrijging van akte voor handelskennis (vak p der nieuwe wet)? Zoo ja, waar en wanneer wordt dit examen afgenomen?

b. Waar kan men een programma voor dit examen bekomen?

c. Is U een goede schriftelijke cursus bekend, die voor dit examen opleidt?

Antwoord vraag 41. a. Vak p der nieuwe wet is vak u der oude wet. Het examen in vak u wordt afgenomen in December.

b. Het programma van het examen voor vak u is vervat in het K. B. van 2 Nov. 1916 S. 491.

c. Tal van cursussen: ik noem: J. Francken, Commelinstraat te Amsterdam, Schouwerman en Heerema, Leeuwarden.

G.

B.

Vraag 42. Wanneer het Bestuur eener school een nieuwe school wil stichten, welke wegen kan het Bestuur dan inslaan, om aan de 15 pct. waarborgsom te komen, zoo die in eigen kring niet kan verkregen worden?

Antwoord vraag 42. Zich vervoegen bij de Julianabank (adres H. C. de Zwart, 1e Helmersstraat 167, Amsterdam, alléén voor scholen, die aangesloten zijn bij Christelijk Volksonderwijs) of bij de Onesiforusbank te Utrecht.

G.

B.

Vraag 43. Volgens een bericht in ons „Orgaan van de Ned. Ver. van Land- en Tuinbouwonderw.” heeft een onderwijzer in 't bezit van Land- of Tuinbouwakte recht om van Rijkswege voor 't bezit van bedoelde akte f200 te ontvangen. Hoe is, naar uw meening, de bedoeling van de Wet, wat de uitkeering van die som betreft?

Thans ontvangt men voor 't bezit van 't bestuur (dus eigenlijk van 't Rijk) f50. Moet die overige f150 nu van 't bestuur ontvangen worden of krijgt men die rechtstreeks van 't Rijk?

Als men behalve akte Landbouw ook Tuinbouwakte bezit en aan de M. U. L. O.-klassen les in tuinbouw

Orgaan

van het

Gereformeerd Schoolverband.

Het adres der Redactie voor dit gedeelte is
bij J. VAN DER WAALS, Nijkerk o. d. Veluwe.

Individuele en Sociale Opvoeding.

IV.

De boven gegeven omschrijving van het begrip der individueele en der sociale opvoeding is zoo algemeen en laat nog zoo verschillende opvattingen toe, dat een nadere begrenzing en verduidelijking niet overbodig is te achten.

Ten eerste zij daarom opgemerkt, dat individueele en sociale opvoeding volstrekt niet hetzelfde zijn als en dus ook niet vereenzelvigd mogen worden met huiselijke en schoolopvoeding. Soms krijgt men den indruk, alsof deze beide onderscheidingen met elkander worden verward, omdat de eerste opvoeding privaat, in het huisgezin, in een kleinen kring, geschiedt, en de tweede plaats heeft in de school, welke eene instelling is buiten het gezin op het terrein der maatschappij. Maar deze voorstelling lijdt toch aan misverstand. Eene opvoeding in het gezin, door de ouders of door onderwijzers (gouverneur enz.) kan evengoed sociaal als individueel, en zelfs staatsburgerlijk of socialistisch zijn. En datzelfde geldt van de opvoeding, die buiten het gezin in de school plaats heeft. Want wel geschiedt de opvoeding daar in een grooteren kring van leerlingen en wordt het onderwijs klassikaal gegeven; maar opvoeding en onderwijs kunnen daarom toch nog wel individueel zijn en de ontwikkeling van de individualiteit der leerlingen bedoelen; zelfs moeten ze, om vruchtbaar te zijn, steeds een individualiseerend karakter dragen. In één woord, niet de plaats of de grootere of kleinere kring, maar de aard en de bedoeling van de opvoeding bepalen, of deze individueel, sociaal, staatsburgerlijk of socialistisch is; alles hangt af van den geest van het onderwijs.

Eene tweede opmerking is van niet minder belang. Individuele en sociale opvoeding zijn ook iets anders dan persoonlijkheids- en staatspaedagogie. Want ten eerste zijn opvoeding van den individu en opvoeding van de persoonlijkheid wel nauw verwant, maar toch volstrekt niet hetzelfde; de eerste eerbiedigt de individualiteit en wil deze bij al haar arbeid handhaven en ontwikkelen; de tweede acht in den mensch de persoonlijkheid het hoogste, en denkt daarbij vooral aan zijne zelfstandigheid en vrijheid. En ten andere is het bij de dusgenaamde staatsopvoeding de vraag, wat daarmede bedoeld wordt. Verstaat men daaronder alleen eene zoodanige opvoeding en zoodanig onderwijs, welke van den staat uitgaan, door de overheid bekostigd worden, in staatsscholen verstrekt worden? Indien de staatsopvoeding in dezen zin werd opgevat, zou ze met persoonlijkheidspaedagogie in het geheel geen tegenstelling vormen, want deze naam drukt niet uit eene opvoeding, die van de persoonlijkheid uitgaat, maar die de persoonlijkheid van den mensch tot object en doel heeft. De naam staatspaedagogie zal dus wel zulk eene opvoeding bedoelen, welke den mensch tracht op te leiden tot het staatsburgerschap. Doch dan ligt het ook voor de hand, dat deze opvoeding wel veel met de sociale opvoeding gemeen kan hebben, maar daarvan toch ook aanmerkelijk verschilt. De begrippen staat en gemeenschap (maatschappij) dekken elkaar slechts voor een deel.

Aan het gezegde zij nog eene derde opmerking toe-

gevoegd. Het begrip van individueele en sociale opvoeding kan n.l. door vergelijking opgehelderd worden. Van individueel en sociaal spreken wij niet alleen bij paedagogiek, maar ook bijv. bij psychologie en ethiek. Het zieleleven van den normalen mensch kan men in drieërlei opzicht, in drieërlei richting onderzoeken; ten eerste het zieleleven naar zijne algemeen-menschelijke zijde, zooals het bij ieder mensch voorkomt; ten tweede datzelfde zieleleven, zooals het bij den mensch zich vertoont als gemeenschapslid; en ten derde kan men het zieleleven ook nog onderzoeken in zijne individueele verscheidenheid, zooals het zich dus voordoet bij een bepaald persoon of bij eene bepaalde groep van personen. De eerste is de gewone, algemeene psychologie, de tweede is de sociale, de derde is de door W. Stern zoo genoemde differentiële psychologie.

De sociale psychologie trekt nu hier in het bijzonder onze aandacht. Maar zoodra wij eene poging in het werk stellen, om haar te omschrijven, doen zich groote moeilijkheden voor. Dr. Hoogveld (in het Tijdschrift voor Zielkunde en Opvoedingsleer, Jan. 1918, bl. 13) zegt er van: De psychische verschijnselen van den mensch als gemeenschapslid werden reeds eer bestudeerd door diverse wetenschappen, waarvan zij dan slechts een toevallig onderdeel vormden. Langzamerhand zich meer afscheidend, draagt het onderzoek een verschillend karakter naar gelang de wetenschap, waarvan het is uitgegaan. Een bevredigende groepeerings is moeilijk te vinden; deels omvatten de onderzoekingen elkaar, deels ook geeft men onder denzelfden naam diverse beschouwingen. Om orde in den chaos te brengen, stelt Dr. Hoogveld voor, in de sociale psychologie drie of zelfs vier groepen van wetenschappen te onderscheiden: 1o. psychologie der massa of der menigte, zooals Le Bon daarover zijn bekende werk schreef; 2o. volkenpsychologie, een term, die vooral door het groote werk van Wundt in gebruik is gekomen, en die weer verdeeld kan worden in ethnische psychologie (psychologie der natuervolken) en cultuurpsychologie (psychologie van de beschavingsverschijnselen in het algemeen, of meer in het bijzonder van de taal, de kunst, de religie, de moraal enz.); en 3o. de ethnische characterologie, of de psychologie van de verschillende volken en rassen, bijv. van het Fransche volk, of van de volken van Europa enz.

Nu behoeven wij voor ons doel hier niet nader op in te gaan. Genoeg is het, op te merken, dat het begrip sociale psychologie zeer vaag en algemeen is, en, eenigermate ontleed, weer verschillende wetenschappen onder zich bevat. Ten deele geldt ditzelfde van de sociale ethiek. Al dadelijk doet zich de vraag daarbij voor, of men haar als descriptief dan wel als normatief opvat. In het eerste geval tracht de sociale ethiek eene zuivere, objectieve beschrijving te geven van de zedelijke begrippen en normen, welke op een gegeven tijd bij een bepaald volk gegolden hebben, of ruimer van de zeden en gewoonten, die er geheerscht hebben, en dan vormt zij een onderdeel van de cultuurgeschiedenis of, indien van de subjectieve zijde beschouwd, van de bovengenoemde cultuurpsychologie. Indien men de sociale ethiek echter als eene normatieve wetenschap opvat, die niet maar zegt, wat gegolden heeft, maar wat in en voor eene gemeenschap van menschen gelden moet, dan rijst de vraag, of en op welke wijze deze sociale ethiek van de individueele ethiek onderscheiden of gescheiden kan worden. De geboden van de tweede tafel der zedewet hebben toch niet alleen beteekenis voor elk individu op zichzelf, maar evenzeer voor de gansche maatschappij; ze zijn alle tegelijk gegeven in beider belang en voor beider behoud. Wie eene individueele ethiek schrijft, schrijft tegelijk eene sociale ethiek; ethiek is immers beschrijving van de regelen, die voor den mensch in zijne verhouding tot anderen te gelden hebben. Het achtste gebod bijv. luidt: gij zult niet

stelen; daardoor wordt de zedelijke waarde van elk individu gehandhaafd, maar tegelijk het goed van den naaste beschermd. En zoo is het met alle zedelijke geboden gesteld; ze hebben alle eene individuele en eene sociale zijde. Het verschil tusschen individuele en sociale ethiek bestaat dus niet daarin, dat ze elk een eigen inhoud hebben, een eigen zedewet behandelen, maar is alleen hierin gelegen, dat gene meer let op de beteekenis, die elk zedelijk gebod heeft voor dien, tot wien het zich richt, deze meer op de waarde, welke het heeft voor zijn naaste. Het zijn twee beschouwingen, die elkaar aanvullen, twee zijden, van welke dezelfde zaak worden gezien. De individuele ethiek legt nadruk op de plichtenleer, de sociale op de „Güterlehre“.

Deze uitstap naar het gebied van psychologie en ethiek kan ons bij de bepaling van het begrip der individuele en sociale opvoeding van dienst zijn. Ten eerste hebben we in de opvoedingsleer met eene normatieve wetenschap te doen; zij zegt niet, hoe er opgevoed is, maar hoe er behoort opgevoed te worden. Ten tweede is de paedagogiek ten nauwste aan de ethiek verwant; zij wordt op haar grondslag opgebouwd; zij werkt de zedelijke geboden uit in eene bepaalde richting, op een bepaald terrein, voor een bepaald gebied, n.l. voor de opvoeding der kinderen. Ten derde kan er daarom evenmin van twee onderscheiden en gescheiden opvoedingen en opvoedingswetenschappen gesproken worden, als van twee soorten van ethiek, eene individuele en eene sociale. Ten vierde is echter dezelfde opvoeding en dezelfde opvoedingsleer wel van twee kanten, en uit twee gezichtspunten te bezien, want de mensch is altijd beide tegelijk, individu (persoon) en gemeenschapslid, doch deze twee beschouwingen vormen geen tegenstelling, maar vullen elkander aan.

Tot dit resultaat worden we door de begripsbepaling geleid. Maar voordat we hiermede verder gaan, willen we in het kort de geschiedenis raadplegen en onderzoeken, wat men zoo al onder individuele en sociale opvoeding en opvoedingsleer heeft verstaan.

Bavinck.

Uit de School geklapt.

Schoolbesturen en Onderwijzers.

(Waardering).

De Nederlandse onderwijzer heeft nooit gevaar gelopen door te veel waardeering ijdel te worden. Als hij — in 't algemeen gesproken — toch wel eens in ijdelheid zich heeft vertoond, was dat een gevolg van een gebrekkige opleiding, van opsluiting in een klein kringetje en dergelijken meer. Maar verwend door te veel waardering is hij stellig niet. Men sla nog maar eens op „Waarheid en Droomen“ van Jonathan en leze daar de schets: „De Dorpschoolmeester“ en men zal zeker erkennen, dat Jonathan zich niet schuldig maakte bij het schrijven van dat stukje aan overwaardering. Dit gold een schoolmeester uit de tijd, toen er nog geen scherpe scheiding bestond tussen openbare en bijzondere onderwijzers. Wil men weten, hoe auteurs dachten en denken over de Christelijke onderwijzer, dan verwijst ik naar „Vragensmoede“ van freule De Savornin Lohman of naar de brieven aan een Predikantsvrouw door Anthonia Margaretha. De eerste heeft het over Meester Duidel en dan lezen we o.a. dit in haar werk: „Ik heb een kleine bijdrage voor De Bode, zei Duidel en haalde met een pedant-voldaan gezicht een manuscript te voorschijn“. Even later spreekt de schrijfster over de „auteurs-ijdelheid“ van meester Duidel; ze noemt hem „dom-koppig“ en zegt ook: „al de stugge eigenzinnigheid van den boereenaar kwam te voorschijn van achter het dunne vernis van zijn schoolmeesters-opvoeding“.

Als Anthonia Margaretha iemand ten tonele wil voeren, die het de predikantsvrouw lastig maakt, door met zijn overjas aan binnen te komen, dan kiest ze daarvoor de onderwijzer en laat hem een lesje in wellevendheid toedienen. 't Is waar, toen de brieven gebundeld werden, heeft ze die onderwijzer veranderd in een jongmens, maar haar eerste gedachte was toch aan „meester“ gewijd.

Zo is het in de literatuur en hoe is het in de dagelijkse omgang? Drie voorbeelden uit eigen ervaring. Enkele jaren geleden stapte ik in Assen in de trein en beluisterde het volgende gesprek: „Wat was er een drukte in de wachtkamer; zo'n lawaai zijn we hier niet gewoon“.

„k Geloof, dat het schoolmeesters waren“.

„O, zo, daarvan kan men niet veel anders verwachten“.

In Hilversum hadden we onze algemene vergadering. Door een lichte ongesteldheid bleef ik voor het hotel zitten, toen vele leden onzer vereniging zich opmaakten om naar het gemeenschapskoffie-zaal en de gezellige samenkost te gaan. Ik kon alweer een gesprek beluisteren van twee heren met ridderlintjes in 't knoops-gat:

„Wat is er aan 't handje, dat er zoveel drukte hier is?“

„k Heb gehoord, dat er hier een vergadering is van schoolmeesters“.

„Is 't anders niet, dan is het de moeite niet waard er naar te kijken“.

En nu het derde afgeluisterde gesprek. Ditmaal was het tussen een predikantsvrouw en haar vriendin. De laatste begon aldus: „Is 't waar, dat je dochter verloofd is met student X.? Ik dacht, dat ze vroeger nog al eens liep met mijnheer IJ.“

„Nu ja, daar heeft ze wel omgang mee gehad, maar je begrijpt toch dat daar niks van kon komen, dat was maar een schoolmeester en X. studeert voor predikant“.

Genoeg voorbeelden. 't Zou geen moeite kosten het aantal te vertienvoudigen, maar 't is voldoende: ik wilde alleen aantonen, dat de waardering van de onderwijzer, ook van de Christelijke onderwijzer heel veel te wensen overlaat, ook nog in onze dagen. Ik zal nu niet zoeken naar de oorzaken hiervoor; 't was me alleen te doen om het feit te constateeren. k Zal ook niet wijzen op de uitzonderingen, die er gelukkig ook zijn, maar 'k geloof toch als regel te mogen stellen, dat de algemene waardering, behalve dan bij een jubileum, meestal pas komt, als de man het vak verlaten heeft en predikant, burgemeester, kamerlid, schoolopziener, kassier of iets dergelijks geworden is.

Ik vind dit alles niet zo heel erg voor de personen, al heeft het me diep gegriefd, als ik gesprekken als hierboven vermeld, moest aanhoren: wie zijn geluk niet vindt in zijn werk en in zijn eigen huis, vindt het nergens. En op die plaatsen kan een miskende schoolmeester toch ook wel zijn geluk vinden. Maar ik vind die toestand wel heel erg voor het onderwijs, want dat heeft beslist geleden onder dat gebrek aan waardering. Wat toch was het gevolg daarvan? Dat men de onderwijzer noodzaakte door allerlei werkzaamheden buiten de school zijn karig inkomen te vermeerderen, waardoor hij zich nooit geheel kon geven aan zijn roeping, aan zijn eigenlijke taak. En daardoor is ons lager onderwijs nog lang niet, wat het wezen kan en wat het worden moet. Zal dit in de toekomst anders worden, dan moet de onderwijzersstand allereerst waardering genieten van ons volk. Maar het gaat met waardering al net als met de liefde: je kunt ze niet gelasten, niet bevelen, niet opleggen. Al schreef ik week aan week artikelen om de mensen in ons lieve vaderland te bewegen nu toch eens de Nederlandsche onderwijzersstand te gaan waarderen, te gaan achten: het zou

me niet veel helpen. Wie geacht, wie gewaardeerd wil worden, moet die achting, die waardering zelf afdwingen, niet door zijn woorden, maar door zijn daden.

En nu kom ik tot de pijnlijke vraag: „Is er, speciaal wat het Christelik onderwijs betreft, in dit opzicht vooruitgang dan wel achteruitgang te constataren?" Wie veel onder mensen van allerlei rang en stand verkeert; wie in aanraking komt met mannen en vrouwen van verschillende politieke kleur, zal helaas! moeten erkennen, dat de achting voor de onderwijzersstand eer achteruit dan vooruit gegaan is. De Bond van Nederlandse onderwijzers deelt stellig niet in de liefde van het Nederlandse volk en dit reeds heeft er toe geleid heel de onderwijzersstand als te vereenzelvigen met die Bond. Toen dan ook door Christelike onderwijzers een afzonderlike vereniging gesticht werd, heette het onder onze mensen dadelik: „Nu gaan ze de Bond nadoen". Het feit, dat de eenheid verbroken werd, was op zichzelf al voldoende een onaangename indruk te verwekken. Ook als dit geweest was een afzonderlike vereniging van hoofden, zou het gevolg precies zo geweest zijn. Alleen als de Christelike onderwijzers uit elkaar gegaan waren b.v. als Gereformeerden en Ethischen, zou de indruk anders zijn geweest; dan zou dit zelfs in ruime kring gewaardeerd en geprezen zijn. Ik zeg niet, dat ik dit zou gewenst hebben; integendeel: ik acht het een gelukkig verschijnsel, dat de kerkelike strijd nooit onze vereniging uit elkaar heeft kunnen rukken: 't is ook hier niet anders dan het constateren van feiten.

Bij de stichting van de Unie van Christelike onderwijzers waren er dan ook dadelik mannen, die voorzagen, wat daarvan het gevolg moest wezen. Ik denk hier allereerst aan mijn onvergetelike vriend Wiersinga, die helaas! reeds op acht en dertigjarige leeftijd is overleden. Hij was het, die in „Het metalen Kruis" te Utrecht de stichting van een afzonderlike onderwijzersvereniging ontraadde en toen nog wist te voorkomen. Hij was het ook, die zijn ernstige bezorgdheid uitte, toen later de scheiding toch plaats had en 'k zie hem nog voor mij staan, toen hij voorspelde, wat het gevolg zou wezen. Zijn profetie is helaas vervuld! Doch daarover een volgende maal.

Wirtz.

Uit het leven van het Verband.

Nieuwe Scholen. Tot het Geref. Schoolverband zijn toegetreden de scholen te Baflo, De Leek, Makkum, Roden, Vlagtwedde en Westernieland. Het getal aangesloten scholen bedraagt nu 282.

Verslagen. Plaatsing werd verzocht voor de volgende verslagen.

DISTRICT ZUIDHORN. Na een drukbezochte huishoudelijke vergadering trad in den avond van 15 October voor het district Zuidhorn van Gereformeerd Schoolverband als spreker op de heer J. D. de Vries, schoolopziener te Bergum.

Op maatschappelijk, geestelijk en zedelijk gebied staan we aan een keerpunt in de geschiedenis. De oplossing der vele vraagstukken wordt door de geloovigen gezocht bij het licht der H. Schrift, terwijl de andere partij haar in de rede meent te moeten vinden. Door de pas aangenomen wet op het L.O. tracht de Regeering een einde te maken aan den strijd op onderwijsgebied. We moeten dankbaar zijn voor de weldaden aan het Christelike volksdeel in deze wet geschonken. Toch blijft gebed en een open oog voor de gevaren, die ons mede door de nieuwe wet bedreigen, dringend noodig. In de Gereformeerde scholen moet blijven de belichaming van een eigen beginsel. Bij het einde van den schoolstrijd roept

de paedagogische strijd. Want 't is ons ideaal om alle kinderen te brengen aan den voet van het Kruis.

G. Buist,

Secr. distr. Zuidhorn.

DISTRICT GRONINGEN. Op 6 Oct. werd de herfstvergadering van het district Groningen gehouden. De zitter, de heer A. Boot van Groningen, opent te 1 uur op gebruikelijke wijze. Lezing van de notulen en regeling contributie worden vlug afgedaan: voortaan betalen scholen met 1—3 onderwijzers f6, grootere f10 aan de districtskas.

Met bijna algemeene stemmen wordt de voorzitter herkozen als bestuurslid; afgevaardigden naar de gewestelijke vergaderingen worden benoemd.

Drie vraagpunten worden kort besproken:

10. Inning der schoolgelden onder de nieuwe wet.

20. Initiatief vragen bij het Gew. Bestuur tot het stichten eener Kweekschool voor a.s. onderwessen met „akte A".

30. Het Gew. Bestuur brenge contact tusschen G.S.V. en de bestaande Kweekschool.

Deze vraagpunten worden „geëndosseerd" aan de Gewestelijke Vergadering van 30 Oct. a.s.

De WelEd. heer H. Ridderbos, h.d.s. te Hoogkerk, leidt thans in: Schoolvergaderingen.

Op aangename wijze refereert inleider over nut en doel der Schoolvergadering: de onderwijzers kunnen mee daardoor bewaard worden voor sleur en bekrompenheid; het levende woord der ervaring, het saam bespreken der schoolzaken, komt lichtelijk de school ten goede. Is het Bestuur op de Schoolvergadering tegenwoordig, dan wordt de eenheid van ouders, bestuur en personeel gemakkelijk bevorderd.

De medewerking van de Bestuursleden met nuchteren practischen blik zal veel theoretiseerenden onderwijzers ten goede kunnen komen.

Bij de inrichting en bevoegdheid der Schoolvergadering houde men het doel van het geheel in het oog: bevordering van het welzijn der jeugd tot den bloei van Gods Koninkrijk!

Bemoeien de Besturen zich vaak minder met den innerlijken kant van het schoolwezen, daar is de Schoolvergadering het aangewezen orgaan toe. Het hoofd der school in zijn dubbele functie als Bestuursorgaan en „Chef" tegenover het personeel, is op de Schoolvergadering de man van de „synthese"; als „orgaan" van het Bestuur is hij bovendien bevoegd en verplicht tot controle en tot uitvoering der genomen besluiten en van alles wat de goede orde dient. Hij blijft van bestuurswege met gezag bekleed. De Schoolvergadering kan besluiten nemen met meerderheid van stemmen, maar bij geschil beslist het Bestuur, zoodat feitelijk elk besluit der Schoolvergadering een advies is aan het Bestuur, naar dat besluit te willen leven of te laten leven.

Voor al onder de nieuwe opleiding verwacht de heer Ridderbos veel van zulke goed ingerichte Schoolvergaderingen, die immers de eere Gods bedoelen, al hangt het wel of wee eener school daarvan zonder meer niet af.

Alvorens te pauzeeren geeft de voorzitter gelegenheid aan den WelEd. heer B. Siemons, uit Indië met verlof, om de vergadering toe te spreken. De heer Siemons wijst op den nood der Indische scholen met betrekking tot 't gebrek aan leerkrachten. Gaarne zal hij in onderwijskringen de belangen der Indische scholen nader uiteenzetten.

Bij het debat na de pauze worden door een 5-tal heeren vragen gesteld of opmerkingen gemaakt. In antwoord daarop bevestigt de inleider tegenover de heeren Vellekoop en Modderaar, dat het adviseerend karakter der Schoolvergadering besluiten tegenover het Bestuur z.i. moet vastgehouden. Dat er ook lauwe onder-

wijzers zijn voor de Schoolvergadering geeft spreker den heer Gorissen van Groningen gaarne toe.

Kritiek verdragen, zoo merkt inleider den heer Brons op, is steeds moeilijk voor lastige naturen, onverschillig of die op Schoolvergadering of op andere wijze wordt geoefend. Tegenover den voorzitter erkent spreker, dat het hoofdschap niet meer kan zijn, wat het vroeger veelal was: zekere gezagsbeperking is niet te ontkennen, maar dat behoeft en mag niet leiden tot de z.g. republikeinsche school der „overzijde”. Sluiting der vergadering te 4 uur.

G. Rozendal, Secr.

GEWEST GRONINGEN. Zaterdagmiddag 30 October werd de jaarvergadering gehouden. De voorzitter, de Wel Edelgestr. heer J. C. Wirtz Cz., opende met gebed en eene korte toespraak, waarin hij vooral liet uitkomen, dat er enerzijds veel reden was tot dank aan God voor den zegen ons in de nieuwe schoolwet geschonken, maar ook anderzijds tot waken en bidden, om het verkregen recht te behouden en, wat aan vrijheid verloren was, te herwinnen. Op voorstel van 't Bestuur werd aan Dr. A. Kuyper een telegram gezonden, waarin de vergadering hare deelneming uitsprak in zijne krankheid, hem de vervulling toewenscht van Ps. 143:10b en het voornemen te kennen gaf, in de kracht Gods den ook door hem gestreden strijd op onderwijsgebied, voort te zetten. Voorts werd besloten: a. Aan het Bestuur der Kweekschool met den Bijbel te Groningen te berichten, dat de aanwezigen bereid zijn steun te verleen aan dat Bestuur, wanneer het overgaat tot stichting van eene Opleidingsschool voor Onderwijzeressen te Groningen, mits het en voor de Kweekschool en voor de Opleidingsschool, alsook voor de leerschool, zich aansluit bij het Geref. Schoolverband, b. Aan de Commissie van Uitvoering van het G. S. V. te verzoeken, zelfstandig te bevorderen de studie voor de uitwerking der Gereformeerde beginselen in betrekking tot het L.O. en tevens te onderzoeken, of het mogelijk is een eigen inspectie in te stellen voor de Gereformeerde scholen en voorstellen daartoe op de eerstvolgende algemeene vergadering in te dienen, c. Aan het Prov. Comité van Anti-rev. Kiesvereeningen in de provincie Groningen te verzoeken zoo spoedig dit doenlijk is een partijdag te doen houden, waar als hoofdonderwerp aan de orde komt: „Het onderwijs en de Politiek”. Behalve aan enkele huishoudelijke werkzaamheden werd de overige tijd besteed aan de bespreking van vragen naar aanleiding van de nieuwe wet op 't L.O. Vele vragen waren den voorzitter toegezonden en — was het wel niet mogelijk op alle een beslist antwoord te geven — toch was de beantwoording van dien aard, dat ze met alle aandacht werd gevolgd, en de vele aanwezigen — de vergadering was zoo druk bezocht als nooit te voren — dankbaar voor het gehoorde de zaal konden verlaten. Ook na de behandeling van de ingezonden vragen werden steeds nieuwe gedaan en de voorzitter was nog steeds tot antwoord bereid — zoodat als de tijd niet tot eindigen had geroepen — de vergadering zeker nog veel langer had geduurd. Maar, de treinen wachtten niet en zoo moest de vergadering ongeveer half zeven, ze was om drie uur begonnen, wel worden gesloten. 't Was inderdaad een welgeslaagde samenkomst.

J. J. Scholten's,

Secr. Gew. Gron.

Aanstellingen.

De Commissie van Uitvoering werkt hard aan het ontwerpen van aanstellingen van hoofden, onderwijzers en onderwijzeressen aan de aangesloten scholen. In de Commissievergadering van 24 November kan misschien de zaak gereed komen, behoudens voor die punten, waarvoor de te wachten Koninklijke Besluiten bepaalde regelen zullen vaststel-

len. In elk geval zal de Commissie zoo spoedig mogelijk de scholen voorlichten.

Correspondentie.

Naar aanleiding van mijn artikel „Gefixeerde salarissen” in 't vorig nummer gewerd mij een schrijven, waarop het antwoord om plaatsruimte tot later moet uitblijven.

In Memoriam

Met innige deelneming heeft ons Christ. Dr. Kuyper. tenvolk in de laatste weken de berichten gevolgd over het verminderen van levenskracht bij Dr. Kuyper. Langzaam is het voorbereid op de tijding van zijn verscheiden, die met diepen weemoed vernomen is. Het heeft meegedeeld met den Kranke, en den Heere gedankt, dat er zoo lieflijke getuigenis van een stil verwachten, een blijmoedige hope op de zaligheid van dit krankbed mocht uitgaan.

Er is een groote in Israël gevallen. Vriend en vijand getuigt dit. De Pers van alle richting spreekt 't onverhopen uit. „Hij zal genade en eere geven”. Dit woord wordt ook aan dezen Doode, in zijn leven zoo veelzins gesmaad, vervuld.

In 1904 richtte Dr. Kuyper als eere-voorzitter op het gouden jubileum der Chr. Onderwijzersvereniging tot de onderwijzers woorden, die in nog veel sterker mate op hem zelf toepasselijk waren. „Gij hebt historie gemaakt. In dien zin, dat gij den stroom van onze vaderlandsche historie hebt doen zwenken en een andere richting doen nemen”. Indien van iemand, dan is dat van hem waar. Den onderwijzers schreef hij een arbeid toe, waardoor de Godsvrucht weer opbloede op een wijze, dat daarin niet alleen de traditiën van het voorgeslacht nog nabloeien, maar ook aan de eischen van het nieuwe leven een vorm passend voor het leven der eeuw geschonken werd. Maar alweer, geldt dit niet allereerst van zijn arbeid, en werd niet de schoolarbeid door hem in dien zin geïnspireerd?

„Een nieuwe stijl komt niet dan in aansluiting aan het verleden”. Dat was een der geheimen, waaruit Dr. Kuyper kracht putte en die zijn arbeid onder Gods zegen deed slagen.

Christelijk-nationaal, zoo hield hij ons voor, moest ons onderwijs zijn. Het Christelijk voorop; maar ook nooit het nationale er af. „Om het vaderland moet uw strijd gaan, niet om een secte, niet om een kring te vormen”. Maar altoos zoo, dat ge, ook al kondt ge overwinnen, nooit uw tegenstanders ook maar een haar in hun rechten zult willen krenken”. Hebben zij tegenstanders dat kunnen gelooven? En toch, zuiver volgens dat stelsel is de Bevrediging verkregen.

Dank zij Gods genade, heeft Dr. Kuypers arbeid het Gereformeerde leven onder een belangrijk deel van ons volk verlevendigd, vernieuwd. En middellijk daardoor kwam ook het Gereformeerde onderwijs tot meerderen bloei.

Door zijn arbeid als Minister heeft hij de positie van de Christelijke school en van den Christelijken onderwijzer versterkt. Door zijn talrijke geschriften, niet het minst door zijn meditaties, zijn E. Voto en door de ontwikkeling van de Leer des Verbonds, heeft hij den blik verhelderd op de grondslagen der Christelijke opvoeding. School en onderwijzer hebben daarvan grooten invloed ondervonden. En meer dan misschien vermoed wordt, zijn beide daardoor veelzins in het Gereformeerde spoor geleid.

God nam onzen Leider weg. Maar Hij zelf blijft, en blijft ons nabij.

Van der Waals.

geeft, hoeveel kan men dan voor die beide akten in rekening brengen?

Antwoord vraag 43. U ontvangt voor het bezit der akte Landbouw f50 van 't Bestuur. Ingeval u vroeger meer voor uw akte kreeg, wordt er voor gezorgd, dat u geen schade lijdt. Wie onder de oude regeling en van 't Bestuur (of Gemeentebestuur) en van 't Rijk een bijdrage ontving (de laatste tot een maximum van f100). Ontvangt voortaan behalve de f50 voor de akte van 't Bestuur (zooals voor andere aktes) nog een bedrag rechtstreeks van het Rijk, vermoedelijk f150. U zoudt kunnen informeren bij den heer Rijkslandbouwconsulent te Leeuwarden, den heer Brinkman, of u voor die f150 in aanmerking komt.

Voor het bezit (art. 26 quater 2) $2 \times f50$ voor het lesgeven (art. 26 quater 3) f100.

G.

B.

Berichten.

Salariëering onderwijzers. De Minister van Onderwijs heeft een brief aan de Tweede Kamer gericht, waarin wordt medegedeeld wat het Kabinet ten aanzien van het vraagstuk der salariëering van de onderwijzers bij het openbaar en gesubsidiëerd bijzonder lager onderwijs heeft besloten te doen bevorderen.

De nieuwe regeling komt, naar de Haagsche correspondent van de „Tel.” meldt, hierop neer:

1o. De jaarwedden voor den onderwijzer, in het bezit der gewone acte van bekwaamheid, wordt in minimum gebracht op f2200, en in maximum op f3600. Dit maximum wordt bereikt in 19 jaren, en in 14 verhoogingen, ieder van f100.

Voor ongehuwde onderwijzers is het maximum f3200.

2o. De aanvang-jaarwedde van f2200 gaat eerst in op 21-jarigen leeftijd. Voor elk jaar, dat de onderwijzer jonger is, wordt f50 afgetrokken. Ook de berekening der periodieke verhoogingen begint op het 21e jaar.

3o. De jaarwedde van de z.g. hulponderwijzeressen acte A, bedraagt in minimum f1600, in maximum f3000, in 19 jaar te bereiken.

4o. De onderwijzer, die hoofd eener school voor gewoon lager onderwijs is, krijgt daarvoor een verhoging van f700 tot f800.

5o. De onderwijzer, die hoofd is eener school voor uitgebreid lager onderwijs of meer uitgebreid lager onderwijs, krijgt daarvoor een verhoging van f900 tot f1000.

6o. De onderwijzer aan een school voor uitgebreid lager onderwijs, en de onderwijzer van het 7e of hooger leerjaar van een school voor meer uitgebreid lager onderwijs, krijgen een verhoging van f300.

7o. Voor het bezit van bijzondere acties worden verhoogingen uitgekeerd van f100 tot f200.

8o. Aangezien de onderwijzers voortaan worden opgenomen in het Rijksbezoldigingsbesluit (bijlage B) zal voor hun salaris ook gelden de indeeling in gemeenteklassen, zoodat bovengenoemde salarissen alleen gelden voor de gemeenten der 1e klasse. Voor de gemeenten der 2e klasse worden de salarissen vermindert met 4 pct., voor de gemeenten der 3e klasse met 8 pct.

9o. Wat het pensioen betreft zal ook voor de onderwijzers de regeling gelden, die onlangs voor de burgerlijke rijksambtenaren is bekend gemaakt, zoodat er geen 7 pct. meer wordt afgehouden en van 1 Januari 1920 af terugbetaling zal plaats hebben van de gestorte pensioensbijdrage.

10o. Ook voor de kindertoelagen geldt de nieuwe regeling, die onlangs door de regeering is gepubliceerd, zoodat de bovenvermelde salarissen met de kindertoelagen zullen worden verhoogd.

Overwogen wordt nog in hoever wijziging noodig zal zijn in de salarisregeling van die groepen van Rijksambtenaren, wier jaarwedde krachtens bijlage B automatisch bepaald wordt naar de jaarwedde der onderwijzers bij het gemeentelijk en gesubsidiëerd bijzonder lager onderwijs.

De nieuwe salarisregeling zal in haar geheel terugwerkende kracht krijgen tot 1 Jan. 1920.

Het is den Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel gelukt te 's-Gravenhage een huis te koop. Daarin zal het Bureau van den Schoolraad gevestigd worden, waarmede een zeer noodige zaak tot stand zal komen. Van nu voortaan zal een beter contact met de Regeering mogelijk zijn. Verder zal, waar in de toekomst een gestadige en gelukkige uitbreiding van het aantal onzer Scholen mag verwacht worden, maar deze dan ook een grooter uitbreiding van werkzaamheden medebrengt, het secretariaat daarin kunnen voorzien.

Het perceel is aangekocht voor f41.000. Het grootste deel van dit bedrag is gevonden door het sluiten van een hypotheek met jaarlijksche aflossing. Op het oogenblik zelf moet echter een bedrag van f15.000 worden verkregen.

De Schoolraad doet, ter verkrijging der gelden, een beroep op den steun van alle Schoolbesturen zonder onderscheid. Men kan er komen als elk der Schoolbesturen een extra gave, gelijk aan de contributie over dit jaar aan den Schoolraad betaalt.

Tot nadere aankondiging blijft het adres van den Schoolraad te Voorburg.

De gemeenteraad van Aalten heeft het verzoek van het Ned. Herv. Schoolbestuur om de openbare school te IJzerlo voor de oprichting van een Herv. school te mogen overnemen, afgewezen, ofschoon alle ouders der kinderen van de openbare school verklaarden, dat hun kinderen naar de Herv. school zullen overgaan. De raad besloot de openbare school te doen voortbestaan en een nieuw hoofd voor die school te benoemen, nu de tegenwoordige hoofdonderwijzer ontslag heeft genomen.

Het hoofdbestuur der Unie van Chr. Onderw. heeft op verzoek van de Indische Chr. Ond. Vereeniging adhaesie betuigd aan een door laatstgenoemde organisatie aan den Minister van Koloniën gezonden adres, waarin wordt aangedrongen op toekenning van duurtatoeslag op het vertoelstraclement der onderwijzers bij het particulier onderwijs in Ned. Oost-Indië.

Op den 31sten Januari 1921 zal het 25 jaar geleden zijn, dat de Chr. school te Giessen-Oudekerk geopend werd.

In een politieke rede voor de A.-R. Kiesver. te Delft bracht de heer C. Smeenk hulde aan de tegenwoordige Regeering.

Bij het debat werd door één der aanwezigen opgemerkt, dat de Regeering de belangen der onderwijzers schandelijk verwaarloosde.

Hierop antwoordde de heer Smeenk o.m. het volgende:

„Wat de onderwijzers vragen zal 70 miljoen kosten, en als wij bedenken, dat 's Rijks inkomstenbelasting 60 à 70 miljoen opbrengt, dan zal bij een algeheele inwilliging der eischen door de onderwijzers gesteld, de inkomstenbelasting moeten worden verdubbeld, zoodat aan de eischen niet kan worden voldaan”.

Nieuwe Chr. Scholen. Te Den Aniel (Gr.) wordt 1 April a.s. een Chr. School geopend.

Voor de te Oldenzaal te openen Herv. School zijn 130 leerlingen ingeschreven.

Ds. M. van Grieken, Ned. Herv. predikant te Rotterdam, deelt in de „Rott. Kerkbode” mee, dat voor de, vanwege de Christ. Nat. Schoolvereeniging, onder Crooswijk te bouwen Chr. school zijn ingekomen: 3 aandeelen van f1000, 1 van f250 en 6 van f200.

Correspondentie.

Wegens plaatsgebrek moesten enkele artikelen, als mede „Ingezonden stukken” tot een volgend nummer overstaan. De Uitgevers.

Benoemingen.

Tot Hoofd te:

Andelst: H. A. v. d. Kemp te Halfweg.

Blijham en Drogeham: A. R. J. Bazuin te Hoorn (Tersch.) De eerste benoeming is aangenomen. Hollandscheveld (Z.-O.): Tj. Klijnstra te IJmuiden. Winterswijk (Wilhelminaschool): Bloem te 's-Gravenhage.

Tot Onderwijzer(es) te:

Aarlanderveen: Mej. E. G. Neumann te Rijssen. Bandoeng (N. O. I.): J. Faber te Solo. Dirksland: J. van der Velde te Ouddorp (Z.-H.) Elburg: R. v. d. Klip te Epe. Hengelo (G.): J. Jumelet, te Klundert. Kruiningen: Mej. Bakker te Valthermond. Roodeschol: J. Wieringa te Hazerswoude. Musselkanaal (hfd. L. Romkes): S. Strijbos te Hedel. Warns (Fr.): Mej. Demmer te Huizen. IJsselstein (hfd. J. J. van Os): Mej. J. C. van Schuppen te Culemborg.

ADVERTENTIËN.

SONDEL (Gemeente Gaasterland).

Aan de met 1 April D. V. te openen Chr. Nat. School te Sondel worden gevraagd een

HOOFD

Gereformeerden Godsdienst en een

Onderwijzer(es)

Ned. Herv., van Geref. beginselen.

Brieven vóór 25 November a.s. bij den Voorzitter des Bestuurs

K. VELTMAN te Sondel.

VARSSEVELD.

Wegens vertrek van een der onderwijzers en geval van langdurige ziekte, vraagt het Bestuur van de Chr. School

2 Onderwijzers

Ned. Herv. van Geref. beg., waarvan één liefst met akte Frans. Matig kostgeld. Mooie omgeving. Gelegenheid voor studie in Doetinchem. Diploma Schoolraad (niet vereist) f100. Brieven aan het H. d. S., G. VISSER.

WARFFUM.

Aan de Geref. School te Warffum wordt gevraagd een

Onderwijzer

Eigen lokaal, kleine klas. Akte Schoolraad wordt beloond. Voor studie zeer gunstig; in de plaats is een H. B. S.

Brieven liefst vóór 23 Nov. aan het Hoofd der School

E. KIEFT.

UTRECHT.

Het Bestuur der Ver. „Eene School met den Bijbel” te Utrecht vraagt voor hare school Damstraat 19 (hoofd J. Snoek) tegen 1 April 1921, eene

Onderwijzeres

van Gereform. beginselen, met acte Nutt. Handw. Diploma Schoolraad f50.

Brieven aan J. SNOEK, Damstraat 19.

DOETINCHEM (2e klasse).

Gevraagd aan de Groen van Prinsterersch. school, Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Doetinchem, een

LEERAAR

voornamelijk voor de wisk. vakken, akte M. O., bij voorkeur Ned. Herv. Salaris volgens Rijksregeling. Zich aan te melden bij O. F. W. RIETVELD, Directeur.

ARNHEM.

Aan de School van de Johannastichting, Tehuis voor gebrekkige en mismaakte kinderen, wordt gevraagd tegen 1 Maart a.s., een

Onderwijzeres

met akte Nuttige Handwerken, of een

Onderwijzer.

Akte Handenarbeid, akte U en andere akten strekken tot aanbeveling. Vereischte: minstens 2 dienstjaren. Het salaris, dat nu nog is als op de gewone scholen, zal later vallen onder de regeling voor het buitengewoon onderwijs.

Brieven met en om inlichtingen aan J. E. VAN BEIJNUM, H. d. S., Arnhem, Burg. Weertsstr. 91.

BUNSCHOTEN (bij Amersfoort).

Gevraagd zoo spoedig mogelijk aan de School der Ned. Herv. Gem., een

Onderwijzeres

met akte Nutt. Handw., of

Onderwijzer

(Ned. Herv.) Brieven aan den Voorzitter van het Bestuur, Ds. S. J. DE HOEST.

NEEDE.

Het Bestuur der Chr. School te Neede vraagt, wegens huwelijk der tegenwoordige, een

Onderwijzeres

(Ned. Herv. of Ger.) met acte Nutt. Handw. Brieven vóór 1 Dec. aan het H. d. Sch.

S. VOLLEMA.

KINDERDIJK.

Wegens benoeming van dhr. C. VAN KALSBEK bij het Chr. Onderwijs in Ned. Indië, gevraagd aan de Chr. Nat. School te Kinderdijk een

Onderwijzer

liefst met Hoofd- en Naakte (f50), Ned. Herv., van Ger. beginselen of Geref.

Brieven aan den Secretaris J. DEKKERS, Wijk E no. 193, Kinderdijk.

HEYNINGEN (Gem. Fijnaart)

Gevraagd aan de Chr. School te Heyningen, een

Onderwijzeres

Ned. Herv., met acte Nutt. Handw., of een

Onderwijzer

Naakte (niet vereischt) f50. Brieven aan het Hoofd der School

L. PITLO.

LOON OP ZAND.

Het Bestuur der Chr. School te Loon op Zand (10 min. van station Kaatsheuvel—Capelle), vraagt

twee Onderwijzers(essen)

van Geref. beginselen. Spoedig 6 lokalen. Laag kostgeld. Schoone omgeving. Getracht wordt Kaatsheuvel in de 2de klasse te doen opnemen. Br. met voll. inlichtingen aan

P. T. MAASKANT, H. d. School.

HOOFDDORP.

Aan de School met den Bijbel te Hoofddorp worden

twee Onderwijzers of Onderwijzeressen

gevraagd, waarvan een tot 1 Januari a.s. en een voor onbepaalde tijd, ter vervanging van een zieke. Aanbiedingen aan het Hoofd der School

H. POS.

ZUTPHEN.

Wegens de benoeming van dhr. VAN WIJNEN tot h. d. C. S. te Kinderdijk, wordt aan de C. S. v. M. U. L. O. te Zutphen een

Onderwijzer(es)

gevraagd, v. h. 6e leerj. met akte Fransch en liefst Hoofdakte. Voor m, n, p en u kan nog f 250 genoten worden. D. S. f 50. Br. met voll. inl. a. h. hoofd A. DE ZEEUW.

ROSWINKEL, gem. Emmen,
(2e klas).

Gevraagd tegen 1 Febr. een

Onderwijzer
of
Onderwijzeres

met Nutt. Handw.

Adres: H. J. OUDENAMPSEN, Gendringen.

Protestantsche School te
's-Hertogenbosch.

Het Bestuur der Prot. Chr. School voor gewoon en uitgebreid lager onderwijs te 's-Hertogenbosch vraagt, zoo mogelijk tegen 1 Jan. of eerder, een

vaste of tijdelijke Leerkracht,

van Geref. beginselen, met akte Engelsch. Brieven met inl. aan het Hoofd der School A. TEN HOOR.

Akkerwoude-Murmerwoude.

Gevraagd een Geref.

Onderwijzer(es)

voor de 3e en 4e klas aan de Chr. School te Akkerwoude. Hoofdcursus te Dokkum. Tramverbinding. Na-akte f 50.

C. v. VLIET, H. d. School.

WAGENBORGEN.

Wordt gevraagd aan de School voor Chr. Nat. Schoolonderwijs voor het 3de en 4de leerjaar (kleine klassen) een

Onderwijzer

die het Chr. Onderwijs uit beginsel dient Woning disponibel.

Inlichtingen verstrekt en sollicitaties worden ingewacht bij het H. der School P. HUISMAN.

WIJNGAARDEN.

Een half uur van 't station Sliedrecht.

Wordt gevraagd aan de Chr. School te Wijngaarden een

Onderwijzeres

met acte Nuttige Handwerken. Ned. Herv. van Ger. beg. Brieven aan het Hoofd der School

W. BAARS.

PERNIS.

Aan de Ger. School voor L. en U. L. O. te Pernis (bij R'dam) wordt gevraagd een

Onderwijzeres

met akte k. Voor overuren (4 per week) wordt vergoeding aangevraagd. Akte Fransch of Engelsch (niet vereischt) kan gebruikt worden. Na-akte geeft f 50.

Brieven met voll. inl. aan het H. d. Sch. A. BRUNSTING.

BRUINISSE.

Aan de Christelijke School te Bruinisse wordt zoo mogelijk tegen 1 Februari, voor het 3e en 4e leerjaar een

Onderwijzer(es)

gevraagd, van beslist Gereformeerde beginselen. Brieven aan het Hoofd der School J. DE WOLF, of aan den Secretaris, den heer D. VAN DEN BERG Wz., Havenkade.

LEEWARDEN.

Gevraagd aan de Chr. School voor L. en M. U. L. O., M. de Heerstr. U 1 een

Onderwijzer(es)

voor het 4e leerjaar. Akte Fransch gewenscht. Dipl. Schoolraad f 100. Brieven aan het Hoofd der School

J. HAANTJES.

SPAKENBURG.

Aan de Geref. School wordt gevraagd een

Onderwijzer(es)

Diploma Schoolraad (niet vereischt) f 100. Sollicitaties aan het Hoofd der School

H. ASSCHEMAN.

HEERJANS DAM.

Aan de Chr. School te Heerjansdam (aan tram- en spoorlijn Rott.—Dordt) wordt gevraagd, liefst tegen 1 Jan. 1921: a. Een

Onderwijzer

(N. H. K.), b. een

Onderwijzer

(G. K.) waarvan één met verplichte hoofdakte; c. een

Onderwijzeres

(G. K.) met akte Nutt. Handw. Na-akte geeft f 50.

Brieven aan den Voorzitter, Ds. H. W. J. C. HANSELAAR

KLOOSTERBUREN.

Het Bestuur der Geref. School te Kloosterburen, Kruisweg, vraagt zoo mogelijk tegen 1 Jan. '21

een(e) Onderwijzer(es)

Diploma Schoolraad (niet vereischt) f 100. Brieven aan het Hoofd der School

E. DIJKEMA.

LISSE.

Gevraagd aan de Chr. School te Lisse, uitgaande van de Ger. Gemeente eene

Onderwijzeres

liefst ervaren, met akte Handwerken.

Sollicitaties aan het Hoofd der School C. H. STEENWINKEL.

GOUDA.

Het bestuur der School voor Chr. Nat. Ond. te Gouda vraagt tegen 1 Februari 1921 wegens de benoeming van den heer M. REMIJN tot hoofd der school te Slochteren, voor een der hogere klassen een ervaren

Onderwijzer

(Ger. of Herv.) van Ger. beg. Br. aan het H. d. S., P. M. BOTH.

WOERDEN (2e klasse).**Gewijzigde Oproeping.**

Aan de Chr. School voor M. U. L. O. te Woerden wordt voor een der (kleine) kopklassen een

Onderwijzer

gevraagd met Hoofdakte en akte Duitsch of Engelsch. Adres: Het H. d. Sch.

F. KALSBECK.

MUNNEKEZIJL.

Het Bestuur der Chr. School te Munnekeziel vraagt zoo spoedig mogelijk een

Onderwijzer

(Geref.) voor het derde en vierde leerjaar. Diploma Schoolraad (niet verplicht) f 100.

Brieven aan het Hoofd der School

H. NIENHUIS Jzn.

's-GRAVENHAGE.

Aan de Mollschool der Ned. Herv. Gemeente te 's-Gravenhage Z. O. Buitensingel 112, wordt gevraagd een

Onderwijzer(es)

Brieven aan het Hoofd der School,

G. L. J. WAANDERS.

ALBLASSERDAM.

Aan de Chr. Nat. School voor L. O. en U. L. O. wordt gevraagd een

Onderwijzer(es)

Ned. Herv. of Geref. Na-akte f 50.

Brieven aan het Hoofd der School

H. ZWART.

NIEUW-VENNEP (2e klasse).

Gevraagd aan de School met den Bijbel te Nieuw-Vennep in Haarlemmermeer een

Onderwijzeres

van Geref. beginselen. Akte k vereischt. Eigen lokaal met 30 leerlingen. Brieven met en om inlichtingen zoo spoedig mogelijk aan het Hoofd der School

H. RADIX.

N. V. EERSTE NEDERLANDSCHE FABRIEK VAN SCHOOL- en KERKMEUBELEN v/h H. SNOEK & Co.

(Directeur J. H. KEUNEN.)

Kantoor en Fabriek: STEINWEG 135 OOSTERBEEK. :: Telefoon No. 20.

HET adres voor SCHOOLMEUBELEN, TURNARTIKELEN, enz.

Prima werk.

Men vrage modelboek en prijzen.

Concurrerende prijzen.

SLEEUWIJK bij Gorcum.

Aan de School met den Bijbel te Sleeuwijk (10 min. v. Gorcum) wordt gevraagd een

Onderwijzer

voor klasse 3 en 4, of een

Onderwijzeres

Geref. Kleine klassen; eigen lokaal; gunstige studiegelegenheid te Gorcum.

Brieven aan het Hoofd der School

P. HUISMAN.

Hollandsch Chineesche Scholen te Batavia.

Het Bestuur der Vereen. van Hollandsch-Chineesche Scholen te Batavia, vraagt

twee Onderwijzers.

Hoofdakte en akte Engelsch aanbeveling. Gouvernementsvoorwaarden.

Sollicitanten worden verzocht zich aan te melden bij een van beide ondergetekenden.

C. F. VERSCHOOR, H. d. S.,
Scheveningen.

H. J. v. KEMPEN Jz., H. d. S.,
Groningen.

Uitgave van J. B. WOLTERS Groningen
Den Haag

Zoo juist verschenen:

F. van Rijsens-Dr. A. J. van der Meulen,

VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS

VOOR DE LAGERE SCHOOL,

BEWERKT DOOR

Dr. C. S. JOLMERS,

Directeur der Nutsschool te 's-Gravenh.

Zeventiende druk.

Geïllustreerd. Prijs f 0,80.

Geen toeslag.

Uitgave van J. B. WOLTERS Groningen
Den Haag

's - GRAVENHAGE.

Het Bestuur der „Christelijke Kweekschool“, Galvanistraat 118, 's-Gravenhage, vraagt wegens benoeming van den tegenwoordigen functionaris bij het Rijks-schooltoezicht, een

DIRECTEUR

bij voorkeur in staat tot het geven van onderwijs in de Wis- en Natuurkunde, en voldoende aan art. 141 onder 2 der wet. Aanvangssalaris f 5000. De lessen aan den Cursus voor de Hoofdakte worden afzonderlijk bezoldigd. Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen worden vóór 1 December a.s. ingewacht bij den Directeur

J. J. 'T HART.

Van den Cursus voor Loopend Schrift

door **A. J. DEKKER** en **J. SMIT** verscheen reeds de

VIJFDE DRUK.

De prijs der cahiers, 9 nummers, bedraagt per stuk 17½ cts., terwijl de Parallel-cahiers, op heele en halve grootte respect. verkrijgbaar zijn à 13 en 6½ cts. per stuk. **Handleiding** (2e druk) à 30 cts.

Aan H.H. Hoofden van Scholen zenden wij op aanvraag gaarne een present-ex.

GOES.

OOSTERBAAN & LE COINTRE.

Onderwijzer tot leerling: Jan, hoe komt het toch dat je altijd zoo duidelijk schrijft?

Leerling: Dat komt, mijnheer doordat ik steeds **A.H.A.** school- en teekenpotlooden gebruik, die van echt cederhout gemaakt zijn en waarbij men nooit last heeft dat de punt bij het aanslijpen afbreekt.

Onderwijzer: Waar zijn die dan te verkrijgen Jan?

Leerling: In elken soliden boekhandel, mijnheer.

DE N. V. ARNHEMSCHE HANDELSMAATSCHAPPIJ

brengt ze in den handel en zal U op Uwe aanvraag ook gaarne een presentexemplaar toezenden.

M. SANDWIJK, FABRIEK VAN WETEN- SCHAPPELIJKE INSTRUMENTEN, ROTTERDAM.

Jonker Fransstraat 122. — Opgericht 1895.

Fabriceert en levert alle Instrumenten en Benodigdheden voor het onderwijs in de NATUUR- en SCHEIKUNDE, Glaswerk voor Scheikunde, Skeletten en Opgezette Dieren

Prijsopgaven worden gaarne verstrekt.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG.

Zoo juist verschenen:

- P. van Bergen, Algemeene geschiedenis voor leerlingen Mulo-scholen f 1,25
- J. B. Besançon et W. Struik, Précis historique et anthologie de la littérature française, avec de nombreuses illustrations à l'usage des lycées classiques et modernes. Tweede deel, ingenaaid f 4,90, gebonden f 6,25
- E. F. van de Bilt, Letterkundig Leesboek, ten dienste van leerlingen van Mulo-scholen, H. B. Scholen, Lycea en andere inrichtingen van voortgezet onderwijs, met 38 portretten en 2 buitentekstplaten, ingenaaid f 3,75, gebonden 2e druk f 4,75
- F. A. Blömer en W. K. D. Lustig, Eenvoudige Nederlandsche Handelscorrespondentie. Leerboek ten dienste van cursussen voor Handelsonderwijs en Mulo-scholen . . . f 2,25
- F. A. Blömer en W. K. D. Lustig, Het boekhouden in zijn eenvoudigste toepassing. Leerboek ten dienste van Mulo-scholen en cursussen voor handelsonderwijs. Tweede deel 2e druk f 1,90
Derde deel - 2,25
- Dr. J. Böeseken, Leerboek der Scheikunde, geïllustreerd, ingenaaid f 6,25, gebonden . . . 6e herziene druk f 7,25
- B. E. Bouwman und Th. A. Verdenius, Deutsche Literaturgeschichte, nebst Lesebuch für höhere Lehranstalten, mit Abbildungen und Porträts. Twee deelen, ing. f 5,50, gebonden in 1 band 6e druk f 7,50
- Dr. Everh. Bouwman, Leerboek der Natuurkunde, Eerste deel, geïllustreerd . . . 8e geheel herziene druk f 3,90
Bekn. leerboek der Natuurkunde, geïll., 6e geh. herz. dr. - 4,90
Natuurkundige Vraagstukken, 7e geheel herziene druk - 2,25
- Dr. D. Cohen en G. J. A. Mulder, Aardrijkskunde van het Middellandsche-Zeegebied, vooral ten dienste van Gymnasia en Lycea, geïllustreerd f 2,75
- A. Don, Eenvoudige Duitsche Handelscorrespondentie, voor leerlingen van Mulo-scholen f 0,90
- Dr. F. F. C. Fischer, Vocabularium op Caesaris Bellum Gallicum, met voorbericht van Dr. J. Woltjer, 7e druk, herzien door Dr. J. de Jong Tzn., gecartonneerd f 1,70
- FRANSCH E LECTUUR VOOR DE MIDDELBARE SCHOOL, onder redactie van P. B. Benjert en J. J. B. Elzinga.
1e Serie — No. 1. G. Bruno, Le tour de la France par deux enfants, geïllustreerd 2e druk f 1,75
1e Serie — No. 2. Vingt récits, geïllustreerd, 2e druk - 1,75
2e Serie — No. 2. Anatole France, Le crime de Sylvestre Bonnard (Jeanne Alexandre), geïllustreerd . . . f 1,75

Marie Robert Halt, Histoire d'un petit homme, ouvrage couronné par l'académie française, als leesboek bij het „Fransch in de aanvangsklasse” naar de Fransche uitgave bewerkt door A. Ahn en A. Moret f 1,90

HANDLEIDING BIJ HET ONDERWIJS AAN LAND- EN TUINBOUW-
WINTERCURSUSSEN, door J. Kok.
III. Bemestingsleer, geïll. 11e herziene druk f 0,95
IV. Kennis van den grond, geïll. 7e herziene druk - 0,95
VI. Veevoeding 6e herziene druk - 0,95

Mr. A. J. Hofman, Beginselen der Staatsinrichting, ten dienste van scholen voor Mulo en Hoogere Burgerscholen f 1,75

M. B. Hoozevee, Handleiding voor het aanvankelijk lees-
onderwijs, toelichting bij Hoozevee's leesplank en bij
de vertelselplaat, geïllustreerd, gebonden, 8e druk f 3,00

Herm. J. Jacobs en Julius W. Lobato, Taaloefeningen voor
Surinaamsche scholen. Eerste stukje, 3e leerjaar f 0,60
Tweede stukje, 4e leerjaar - 0,60

Herm. J. Jacobs en Julius W. Lobato, Uit onze omgeving.
Leesboek voor Surinaamsche scholen, geïll. door Jan Sühl.
Vierde deeltje, zesde leerjaar f 0,75

M. J. Koenen en Dr. J. F. P. van Anrooy, Klassiek hand-
woordenboekje 4e vermeerderde druk f 1,75

J. Kooistra en J. H. Schutt, Eenvoudige Engelsche Spraak-
kunst, I f 0,90
Oefeningen bij de Eenvoudige Engelsche Spraak-
kunst I f 0,90

B. A. Kwast, Beknopt leerboek der Aardrijkskunde,
voor Burgerscholen, Gymnasia en Mulo-scholen, 1e deel.
Algemeene Aardrijkskunde. — Europa. (Algemeen over-
zicht, Nederland. — Landen van Europa). Geïllustreerd
4e druk f 2,90

Beknopt leerboek der Aardrijkskunde, 2e deel. Algemeene
Aardrijkskunde. Azië. Insulinde. Afrika. Amerika.
Australië. Geïllustreerd 4e druk f 2,90

B. A. Kwast, Beknopt leerboek der Handelsaardrijkskunde.
Eerste deel, geïllustreerd . . . 4e bijgewerkte druk f 3,25

LATJNSCH E LEEKGANG VOOR GYMNASIA EN LYCEA, door Dr.
P. C. de Brouwer, Prof. Dr. F. Muller Jzn. en Dr. E. Slijper.
Oefeningen bij de Syntaxis door Dr. P. C. de Brouwer en
Dr. E. Slijper. Eerste deeltje, Casusleer f 2,25

Jan Ligthart, Letterkundige Studiën. De kleine Johannes,
eerste deel, door Frederik van Eeden, geb. 6e druk f 3,50

Geen toeslag.

VERVOLG IN HET EERSTKOMEND NUMMER.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG.

SCHOOLMEUBELLEN

FIRMA J. ROTHUIZEN & ZONEN — HEELSUM bij Arnhem

De EERSTE

N. V. NEDERLANDSCHE
TURNARTIKELEN-
EN SCHOOLMEUBELEN-
FABRIEK.

en de OUDSTE

Opgericht in 1868 door H. KEUNEN.

Telegramadres:
TURTIK AMSTEEDAM.

DIRECTIE:
C. J. PETERS
en
W. MEULMAN.

Telefoon Nos.
N. 1601 - Z. 429 - C. 2929

Fabriek en Kantoor:
2e Hugo de Grootstraat
70-72
Amsterdam.

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG.

Cursus voor het Schriftelijk Rekenen in de Lagere School

door L. BIJ DE LEY en G. POSTMA,
te Leeuwarden.

I A en I B (getallen van 1—100) voor 't 2e leerjaar . . .	4e druk à f 0.35
II A en II B (getallen van 1—10000) voor 't 3e leerjaar, . .	5e druk à - 0.35
III A en III B (grootte getallen en kleine breuken) voor 't 4e leerjaar . . .	6e druk à - 0.35
IV A en IV B (gewone en tiendeelige breuken) voor 't 5e leerjaar, . .	6e Druk à - 0.35
V A en V B procentrekening, oppervlak en inhoud, en algemeene herhaling voor 't 6e leerjaar	6e druk à - 0.35
VI A en VI B voor 't 7e leerjaar	5e druk à - 0.40
VII A en VII B voor 't 7e leerjaar	3e druk à - 0.40
Antwoorden bij de stukjes II—V, A en B	- 0.30
HANDLEIDING bij den cursus voor het schriftelijk rekenen in de lagere school	2e druk - 1.90
OVERZICHT van den cursus voor het schriftelijk rekenen in de lagere school	- 0.25

GEEN TOESLAG.

De stof voor het eerste leerjaar wordt behandeld in de handleiding en geeft de getallen van 1—20. De getallen van 1—10 komen tegelijk aan de orde. De behandeling hiervan wordt door het tellen ingeleid. Dit is in de praktijk de natuurlijkste weg gebleken.

In de hoogere leerjaren wordt bij de schriftelijke bewerking der vraagstukken volgens de regelen der cijferkunde te werk gegaan.

De methode vindt door haar eenvoud, overzichtelijkheid en volledigheid steeds meer ingang.

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS — GRONINGEN, DEN HAAG.

Bij de firma JOH. YKEMA
te 's-Gravenhage is verschenen:
**De Lager-Onderwijswet
1920,**

voorzien van Toelichtingen,
Opmerkingen en Vragen

ten dienste van hen, die zich voor-
bereiden voor de examens van
Onderwijzer en Hoofdonderwijzer

DOOR

J. W. DE JONGH,

Hoofd eener School te 's-Gravenhage.

Zevende Druk. Prijs f 2.40.

Dit instructieve, praktische werkje
zal ook voor niet-studeerenden een
welkome gids zijn.

Geen toeslag.

UITGAVE VAN OOSTERBAAN & LE COINTRE, GOES.

RAPPORTBOEKJE,

waarin van het eerste tot het laatste
schooljaar alle cijfers worden verzameld
en dat ten slotte een nauwkeurig over-
zicht geeft over het geheele schoolleven
van het kind en bij het verlaten van de
school zijn eigendom wordt.

Prijs, gecartonneerd f 0.27 per stuk.

Exx. ter kennismaking voor H.H. Hoof-
den van Scholen op aanvraag gratis.